

PT 356

REVISTA

"ERASMUS"

No. 3

- P9924 -

**HOC OPUS PROFESSORI
RADU MANOLESCU
A MEMBRIS SOCIETATIS
ERASMUS
DEDICATUM EST**

Profesorul Radu Manolescu a marcat, prin modul său de a expune istoria evului mediu, peste 20 de promoții de studenți. Autor nu numai a numeroase lucrări de specialitate dar și cursuri universitare, profesorul Radu Manolescu nu a ocolit nici domeniul important al științelor auxiliare, paleografia latină fiind una din materiile tratate cu cea mai mare exigență. De fapt profesorul Radu Manolescu va continua să predea prin foștii săi studenți aflați azi la catedră.

O PRECIZARE PRIVIND RAPORTURILE DINTRE ȚARA ROMÂNEASCĂ ȘI UNGARIA ÎN SECOLUL AL IV-LEA

Ovidiu CRISTEA

Jurământul de vasalitate depus de Nicolae Alexandru în fața lui Ludovic de Anjou reprezintă unul dintre cele mai controversate momente ale raporturilor dintre Țara Românească și Ungaria în secolul al XIV-lea. Episodul în discuție este revelat de cronica lui Ioan de Târnave în felul următor: "Cum autem esset in partibus memoratis quidam princeps seu baro potentissimus, Alexander, Waywoda Transalpinus, ditioni eiusdem subiectus, qui tempore quondam Caroli regis, patris sui, a via fidelitatis divertendo rebellaverat et per multa tempora in rebellionem permanenserat, audita pietatis ac etiam potestatis eiusdem Ludovici regis fama ad ipsum sponte, personaliter veniens, circa confinia ipsorum partium, ad pedes regie majestatis humotenus est prostratus et ad obedientiam ac fidelitatem debitam reductus; et integratus, solennia munera, xenia et clednoia praestando et suum dominium ac sanctam coronam recognoscendo, cum gaudio et laetitia, ad propria remeavit, ab illo tempore fidelitatem conservavit" (1). ("Cum însă există în părțile amintite un principe sau baron preaputernic, Alexandru voievodul transalpin, supus stăpânirii acesuia, care în timpul răposatului Carol, tatăl său, se îndepărtase de calea fidelității și rămăsese vreme îndelungată în stare de rebeliune, auzind despre faima pietății și a puterii acestui rege Ludovic, venind la el de bună voie, în persoană, la hotarele acelor părți, s-a posternat la pământ la picioarele majestății regale, revenind la ascultarea și fidelitatea datorată; s-a reintegrat <în ascultare> prestând ofrande solemne, daruri și odoare și recunoscând stăpânirea acestuia și sfânta coroană, s-a înapoiat cu bucurie și veselie la ale sale <și> din vremea aceea a păstrat fidelitatea").

Pasajul de mai sus a ridicat două probleme strâns legate între ele: veridicitatea episodului și datarea sa. Dificultatea esențială constă în faptul că la începutul domniei lui Ludovic - când arhidiaconul de Târnave plasează prestarea omagiului - domn în Țara Românească era Basarab I, nicidecum fiul său; și atunci se poate pune pe drept cuvânt întrebarea: cum s-ar putea închipui un jurământ de vasalitate al lui Nicolae Alexandru înainte de 1352 ? (2).

Sesizând nepotrivirea istoricii au încercat să propună soluții diferite; astfel Emil Lăzărescu, fără a nega veridicitatea depunerii omagiului, consideră că acesta trebuie să se fi petrecut între 1352-1355, mai exact în 1353 sau 1354 (3).

În replică, Zenovie Păclișanu arăta că soluția propusă este nesatisfăcătoare

atât pentru că pentru intervalul 1342-1352 datele cronicii sunt foarte precise cât și deoarece între 1352 și 1354 regele nu s-a aflat în Transilvania, prezența sa fiind atestată aici în 1344. Mai departe episodul era explicat prin faptul că la acea dată Nicolae Alexandru era asociat la domnie tatălui său (4).

Acest punct de vedere nu a fost însă unanim acceptat. Maria Holban considera că am fi în fața unei duble imposibilități: nu putea fi valabil omagiul asociatului la domnie fără adeviziunea domnului, și dacă ar fi existat o astfel de adeviziune cronicarul nu ar fi scăpat prilejul de a o consemna (5). Autoarea consideră că jurământul nu a avut loc și că arhidiaconul de Târnave nu a făcut altceva decât să atribuie domniei lui Ludovic o realizare a tatălui său - aluzie la momentul 1324 (6).

La aceste ipoteze cu greu s-ar mai aduce ceva în plus. Numărul mic de izvoare și concizia lor extremă, fac imposibilă formularea unei soluții definitive.

Cu toate acestea credem că un document datând din timpul domniei lui Vladislav I ar putea permite o nuanțare a episodului petrecut în vremea lui Nicolae Alexandru.

Este vorba de ordinul de chemare la oaste emis de Ludovic de Anjou la 5 ianuarie 1365 pentru comitatul Cluj. În acest text regele expune motivele pornirii războiului împotriva Țării Românești în felul următor: "Intrucât răposatul <Alexandru> voievodul Țării Românești ca unul ce și-a uitat binefacerile primite de la noi și ca un nerecunoscător încă pe când se bucura de viața pământească nu s-a înfricoșat <să calce> cu îndrăzneală cutezătoare credința sa cu care s-a legat <față de noi> cât și scrisorile întocmite între el și noi cu privire la anumite înțelegeri, dări și ... convenite nouă <în temeiul> stăpânirii noastre firești <și fiindcă> apoi, marind el, fiul său Vladislav, urmând relele deprinderi părintești <nerecunoscându-ne> câtuși de puțin de stăpân al său firesc, fără a ne întreba și a ne cere învoirea însușindu-și în pomenita noastră Țară Românească, ce ni se cuvine nouă după dreptul și rânduiala nașterii, numirea sa mincinoasă <de domn> întru înfruntarea domnului <său> de la care trebuie să capete el semnele <puterii> sale, a cutezat să treacă în locul tatălui în scaunul sus pomenitei noastre Țări Românești cu învoirea trădătoare și tainica înțelegere a românilor și a locuitorilor acelei Țări" (7). Cuvintele regelui sunt foarte sugestive. Prima parte a documentului citat face aluzie credem la episodul relatat de Ioan de Târnave. Ni se pomenesc scrisorile, înțelegerile și drepturile pe care Ludovic le avea în calitate sa de suzeran, precum și încălcarea acestora de către Nicolae Alexandru. Ajungând însă la urmașul acestuia este arătată cu claritate cauza nemulțumirii regale: Vladislav și-a asumat titlul de domn autocrat, ceea ce în ochi Angevinului echivala cu o uzurpare, o "numire mincinoasă".

Pornind de la această constatare, însoțită de aceea după care însemnele puterii voievodale trebuiau să fie primite din partea regelui, omagiul din 1344 ne apare nu numai ca un act depus de un asociat la domnie, ci și ca un jurământ al potențialului moștenitor al tronului Țării Românești însoțit de confirmarea regală.

Faptul că Vladislav I nu a repetat gestul părintelui său explică încordarea din relațiile cu Ungaria. Atitudinea domnului muntean este în strânsă legătură cu situația politică din zonă.

Dacă în 1344 reconcilierea munteano-ungară se integra în declanșarea ofensivei antitătare a regatelor catolice (8), tendințele Ungariei de expansiune politică, religioasă, confesională au impus Țării Românești îndepărtarea treptată de aliatul său. După ce în 1359 Nicolae Alexandru făcea un prim pas în afirmarea independenței în raport cu Angevinii, la moartea sa Vladislav I considera inutilă confirmarea sa ca domn din partea regalității.

În felul acesta se instituia, după formula lui Nicolae Iorga "o vasalitate specială" de tipul celei existente între regii Angliei și Franței (9).

În ceea ce ne privește încheiem rândurile de față considerând că în lumina documentului din 1365 prestarea omagiului de vasalitate de către Nicolae Alexandru nu mai poate fi pus la îndoială. Actul a avut și semnificația recunoașterii sale ca succesor în scaunul Țării Românești și a corespuns cu un moment (scurt) de apropiere în relațiile dintre Ludovic de Anjou și Basarabi.

NOTE

1. "Scriptores rerum hungaricarum", I, p. 147.
2. MARIA HOLBAN, "Din cronică relațiilor româno-ungare în secolul al XIV-lea", București, 1981, p. 140.
3. E. LĂZĂRESCU, "Despre relațiile lui Nicolae Alexandru voievod cu ungurii", R.I., 32, 1946, p. 115-139.
4. Z. PĂCLIȘAN, R.I.R., 17, 1947, 1-2, p. 167-168; nu este un studiu ci o scurtă recenzie la articolul lui E. Lăzărescu.
5. MARIA HOLBAN, op. cit., p. 140-141; în ceea ce privește al doilea argument nu credem că autorul cronicii percepea "nuanțele" situației din Țara Românească. Pentru cronicar asocierea la domnie probabil că era necunoscută.
6. Idem, în jurul cronicii arhidiaconului Ioan de Târnave (Küküllő) și informațiile privind pe români, AIIAX, 21, 1984, p. 106-107.
7. DRH, D, I, d. 42, p. 78-79.
8. G. I. BRĂTIANU, "Les rois de Hongrie et les Principautés Roumaines au XIVe siècle", ARBSH, 28, 1947, 1, p. 76-79; Ș. PAPACOSTEA, "Geneza statului în evul mediu românesc", Chuj, 1988, p. 42-44.
9. N. IORGA, "Originea și sensul direcțiilor politice în trecutul Țărilor noastre, în "Studii asupra evului mediu românesc", ed. Șerban Papacostea, București, 1984, p. 84.

Eine Aufklärung die Beziehungen zwischen Walachei und Ungarn im XIV Jahrhundert betrachť

Diese Notiz diskutiert:

- Die Wahrhaftigkeit der Einlegung des Vasallitätsschwur von Nicolae Alexandru vor Ludwig von Anjou
- Die Bedeutung der Gebärde: die Anerkennung der Nachfolgerqualität am Thron des rumänischen Herrschers.

MERCENARIII ÎN FRANȚA RAZBOAIELOR RELIGIOASE (1560 - 1598)

*Mibai DINU

În 1562, în Franța răvășită de Reformă, izbucnesc războaiele religioase. Cronologia lor aproximativă este următoarea: A. 1562 - 1563; B. 1567 - 1568; C. 1568 - 1570; D. 1572 - 1573; E. 1574 - 1576; F. 1577; G. 1579 - 1580; H. A585 - 1598.

Aceste războaie fac parte din drama europeană și sunt legate de întreaga criză a lumii mediteraneene (1). Deși nu cunosc decât foarte rar bătălii relativ însemnate, deși se limitează la acțiuni locale și cuceriri de cetăți, iar efectivele armatelor sunt reduse, ele transformă Franța într-un câmp de operațiuni militare pe care se înfruntă timp de o jumătate de secol armate cu o coloratură etnică variată.

Particularitatea cea mai vizibilă a acestor înfruntări din secolul al XVI-lea francez o constituie structura tehnică și etnică a armatelor, în special numărul mare de mercenari angajați într-un conflict național episodic.

Fritz Redlich sublinia în lucrarea sa "The German Military Entrepriser and His War Force" faptul că existau în acea perioadă doua tipuri de mercenari dezrădăcinați individuali - în limbajul epocii "fahrendes volk" - sau rătăcitori, și exista, de asemenea, în Elvetia și Germania o varietate mai "sedentară", care "ramănea înrădăcinată în comunitățile de acasă. Reprezentanții acesteia erau asemenea unei miliții chemate în împrejurări critice. (2)

Singurul adaos necesar la această definiție este că în cea de-a doua categorie își au locul și mercenarii francezi existenți într-un număr considerabil în Picardia, Bretania și mai ales Gasconia, în tot secolul al XVI-lea.

Prima prezență semnificativă a unor trupe de mercenari străini pe teritoriul Franței se plasează în ultima treime a veacului al XV-lea, mai precis după 1474, când regele Louis XI având de înfruntat un adversar redutabil - pe regele Carol Temerarul - a semnat la Constanța un tratat de "veșnică unire" cu Confederația Cantoanelor Elvețiene. (3)

Una din clauzele tratatului îi permitea regelui Franței să recruteze soldații ce vor fi - de acum înainte, timp de trei secole - indispensabili pentru armata regală.

Elveția, convenabil de apropiată, va deveni pentru regii ceea ce Țara Galilor fusese pentru englezi. (4)

A existat o timidă încercare de constituire a unei armate naționale în timpul domniei lui Francisc I. Printr-o ordonanță regală, la 24 iulie 1534, erau create 7 legiuni de infanterie, fiecare recrutate și cantonate în 7 mari provincii: Normandia, Bourgogne, Languedoc, Bretania, Picardia, Dauphine și Guyene. (5) Măsura nu a dat rezultatele scontate. Sub Henri II a fost abandonată, demonstrând încă o dată inferioritatea infanteriei franceze.

De altfel, Sir Charles Oman, în lucrarea sa "A History of the Art of War" constata că "în afara forțelor regulate ale Elveției, celelalte unități erau mereu mobilizate rapid, fiind luate la vatră când criza trecea". (6)

Ne putem întreba de ce infanteria Franței era lăsată la vatră mai repede decât oriunde. Nici răspunsul nu este clar, nici faptul însuși nu este sigur. Wallerstein vede în el încă o dovadă a luptei oboseitoare a monarhiei pentru crearea unui stat puternic (7). Un lucru este sigur: după Francisc I, apelul la trupele elvețiene devine o regulă pentru monarhia franceză.

A doua jumătate a secolului al XVI-lea reprezintă apogeul acestei practici. Cifrele o demonstrează. La lupta de la Dreux, în 1562, jumătate din armata regală era compusă din mercenari străini, din care 6000 sunt elvețieni. La Jarnac și Moncontour (1569), numărul lor oscilează între 6000 și 8000. (8). Cifra se menține și sub Henri IV.

În toată această perioadă elvețienii constituie principala forță a regelui. Garda sa personală este alcătuită din elvețieni, iar un contingent de 2000 de oameni staționează permanent în Paris sub Carol IX (1560 - 1574) și Henri III (1574 - 1598). Și garda Reginei Marie - Catherina de Medicis este alcătuită tot din mercenari elvețieni.

François de Vieilleville, mareșal al Franței sub Henri II, Francisc II și Carol IX, ne dezvăluie în Memoriile sale mecanismul recrutării trupelor de mercenari elvețieni.

"Era obiceiul" - spune el - "de a se reînnoi la fiecare domnie tratatul cu Conferența Elvețiană, care ne permitea recrutarea de oameni din aceste cantoane". (9) După urcarea pe tron a lui Carol IX, aspectul acesta fusese neglijat total. În 1564, în plin conflict cu hughenotii, Caterina de Medicis hotărâște, într-un consiliu de coroană, reînnoirea tratatului cu Confederația Cantoanelor Elvețiene, într-un moment în care avea nevoie mai mult ca oricând de serviciile soldaților elvețieni.

Mareșalul de Vieilleville a fost însărcinat cu rezolvarea acestei probleme. După două luni de negocieri cu reprezentanții cantoanelor, timp în care ambasadorii ai Împăratului și Papei, sosiți la Lucerna au încercat să saboteze înțelegerea, Vieilleville a reușit să semneze tratatul la 7 decembrie 1564, tratat

ratificat de rege la 22 iulie 1565. (10) Iată principalele sale prevederi:

Art. I consacră alianța între rege și 11 cantoane elvețiene, pe toată durata vieții regelui Carol IX și 7 ani după moartea acestuia.

Art. II "că numitul rege poate ridica trupe în țările aliaților pentru apărarea statului său, cu condiția ca ridicarea să nu fie niciodată mai mică de 6000 de oameni sau mai mare de 16000".

Art. III. "că aliații au libertatea de a-și rechema trupele în cazul în care au motive întemeiate".

Art. IV. "că regele va da fiecărui soldat, pentru solda sa, 4 florini și jumătate (renani) sau în altă monedă" (11). Trebuie spus că ridicările de elvețieni, pe tot parcursul celei de a doua jumătăți a secolului al XVI-lea, nu a depășit niciodată 8000 de oameni. În fapt cifrele oscilează între 4000 și 6000, contrar deci prevederilor articolului II. Trebuie precizat de asemenea că, după apelul regelui francez, companiile se constituiau pe teritoriul elvețian sub controlul și conducerea unui antreprenor militar elvețian, ce purta în general gradul de colonel. Acești antreprenori militari, care erau în general de origine nobilă, au constituit în toată această perioadă un auxiliar necesar în drumul monarhului spre putere, un agent de mai mare încredere pentru regele Franței decât oricare alt vasal nobil. (12)

Ar mai fi de precizat că mercenarii elvețieni au servit în toată această perioadă doar sub drapelul regal, nefiind semnalată nici o prezență a lor în armata hughenotă, deși foarte mulți dintre ei erau reformați.

Legat de acest aspect, s-a constatat că orientarea lor religioasă nu a afectat în nici un fel relația cu casa regală franceză. Pe câmpul de luptă și-au făcut din plin datoria. Otton Laskowski atribuie de altfel popularitatea mercenarilor elvețieni competenței lor militare. (13) De aceea, în mai toate momentele dificile, regii Franței strigau: "Unde sunt elvețienii mei?" (14)

Alături de aceștia, mercenarii germani sunt și ei prezenți într-un număr considerabil, atât în armatele regale, cât și în cele hughenote. În aceeași bătălie de la Dreux (1562), în armata regală erau prezenți 2100 valoni și 4000 raitări germani; armata hughenotă condusă de Luis de Condé avea în componență 3300 de raitări și 4000 de lanscheneti (15). În martie 1574, când un război cu Spania părea iminent, Carol IX ordonă recrutarea în Germania a 4000 de lanscheneti și 3000 de raitări. Condé, pentru lupta de la Dormans (1575), aduce din Germania 5000 de mercenari germani. Exemplele pot continua astfel pentru întreaga perioadă (16). Cert este că germanii sunt la fel de numeroși ca și elvețienii în Franța secolului al XVI-lea.

De altfel, înrolările pentru suveranii străini erau foarte vechi în Germania. În timpul războiului de o sută de ani, regii englezi au ridicat în această țară contingente considerabile.

Dieta germană din 1570, întrunită la Spire, a încercat să pună capăt acestei practici, interzicând supușilor de a mai presta astfel de servicii în afara granițelor Imperiului (Artikel auff die Deutschen Knecht) (17). Dar obiceiul a persistat, ba chiar a înflorit.

În a sa "Istorie Universală" (cartea LXI), De Thou observa că "acest obicei avea drept scop împiedicarea înmuierii curajului națiunii germane prin inacțiune". În Germania, mercenarii cavaleri erau numiți raitări (reitern), iar pedestrașii lanscheneți (landsknechts). În secolul al XVI-lea angajările erau individuale, ca și în cazul elvețienilor. De obicei, ele se contractau la Frankfurt am Main, unde se strâneau colonelii și căpitaniii "să vadă încotro suflă vântul", raitări și lanscheneți în căutarea unei solde, precum și conți, marchizi, duci - ambasadori ai diferiților suverani - veniți pentru a negocia împrumuturi cu bancherii și pentru a stabili cu căpitaniii-antreprenori numărul de oameni dorit. (18)

Uneori colonelii și căpitaniii soseau în acest oraș în fruntea unor contingente deja formate în Braunschweig, în Saxa, Brandenburg, cu consimțământul prealabil al prințului suzeran.

Solda lunară a unui raităr era de 14 florini renani, cea a lanschenetului de 4 florini. Un colonel de raitări primea lunar 4048 florini, iar cel al lanscheneților 1302 florini. (19) Pentru mercenarii de rând, solda era mai mult decât insuficientă; de aceea lipsurile le acopereau distrugând și jefuind totul pe ruta pe care se deplasau. Practica era comună tuturor mercenarilor.

Un regiment de raitări era format din 1500 de oameni împărțiți în 5 cornete și echipați cu armură metalică, pistol și sabie. Un regiment de lanscheneți număra 2000 de soldați divizați în 6 companii (unele de 500 de oameni, altele de 300). (20)

Lanscheneții nu erau uniform echipați; într-o companie de 300 de oameni, 80 aveau muschete, 20 sulite și scut, 20 halebarde, 10 săbii - pentru două mâini - și 70 archebuze. (21)

Mai sus pomenitul mareșal de Vieilleville, trimis ca ambasador la Viena în 1562, are și misiunea de a lua legătura cu prinții germani filo-francezi. Din relatările privind călătoria sa aflăm că la Augsburg îl așteptau "toți colonelii, raitărmeșterii, căpitaniii și servitorii oculte, pensionari ai Franței", anunțați înainte de sosirea sa și care îl ușurează de 40000 de scuzi. (22). Interesantă este și recomandarea pe care o face acestora de a "continua în afecțiunea și fidelitatea pe care o manifestă în serviciul regelui ce domnește în prezent (Carol IX) și a Coroanei Franței (...) și pe deasupra să nu facă nici o ridicare de soldați, atât cavaleri cât și pedestrași pentru a trece în Franța, fără expresul comandament al Regelui și printr-o scrisoare semnată de mâna sa (...)". (23) Mecanismul recrutării este deci asemănător celui elvețian.

Regele are acordul principilor germani de a ridica contingente în teritoriul lor prin intermediul unor colonei-antreprenori, acord bine plătit de coroana franceză.

Vieilleville enumeră chiar o serie de asemenea prinți pensionari printre care landgraful de Hessa, ducele August de Saxa-Cobur și alții (24).

Alături de trupele de mercenari germani și elvetieni, soldați englezi, italieni, spanioli luptă într-o tabără sau alta în baza unor tratate încheiate între suveranii lor și solicitanți. De asemenea, în nici-un caz, nu sunt de neglijat mercenarii francezi, proveniți în special din Gasconia și Picardia, mari zone agricole slab dezvoltate, unde fenomenul vagabondajului atinge cote ridicate. Brantôme atestă existența lor în număr destul de mare încă din timpul războaielor italiene. Asemenea bande de 50 - 150 de oameni aveau în componență, în general, indivizi din drojdia societății. Brantôme vorbește de hoți și criminali însemnați cu floarea de crin sau cu urechile tăiate. (25)

Fenomenul va cunoaște o amploare deosebită, în tot secolul al XVI-lea apărând numeroși antreprenori-militari francezi care vor face carieră oferindu-și serviciile diferiților solicitanți.

Astfel de nobili-antreprenori au fost: La Môle, contele Coconat, Henri de la Tour, viconte de Turenne, viitorul mareșal al Franței, care și-a început cariera militară ca simplu căpitan al unei bande de 50 de oameni, Laurent de Bois, senior de Saint-Martin și alții. (26)

Cum era de așteptat, apelul generalizat la mercenari al statului francez a avut drept consecință imediată creșterea rapidă a sumelor alocate acțiunilor militare. Cei la care s-a recurs au fost bineînțeles bancherii, iar lucrul acesta se va face constant până la Războiul de 30 de ani. (27)

În tot secolul al XVI-lea, 1/3 din bugetul statului era rezervată armatei. În 1514 bugetul era de 4800000 livre, iar în 1580 de 10551000 livre. (28)

Dar, în multe cazuri, suma alocată era mult depășită. În 1574, pentru a-și constitui o nouă armată, Carol IX este nevoit să ceară Parisului 600000 livre, din care nu i se oferă decât 300000. (29). V. G. Kierman, în lucrarea sa "Foreign Mercenaries and Absolute Monarchy", ajunge, în mod corect, la concluzia că, deși și rebelii puteau să-și angajeze proprii mercenari, în general guvernele puteau oferi un preț mai mare decât rebelii în acest joc (30)

Oricum, vai prințului sau regelui al cărui tezaur era gol! Neplata sau amânarea plății soldelor naștea riscul de a pierde războiul dus pentru el de către un antreprenor și o forță de muncă neplătită. (31). În 1567, Condé are sub ordine 9000 de mercenari germani cărora le datorează 200000 de scuzi pe care nu-i are. Nobilii hughenoti își "donează" banii și bijuteriile pentru acoperirea datoriei, iar contingentele de mercenari se îndreaptă spre Chartres pentru a

intercepta transporturile de mărfuri ce se desfășurau pe ruta Beuce - Paris.

Imaginea nu trebuie însă înnegrită. Fenomenul mercenariatului a jucat un rol esențial în constituirea viitoarei armate regulate. A dus în special la "democratizarea armatei".

Monopolul militar al nobilimii dispare odată cu războaiele religioase. Sub Henri II numai 15 % din armată este reprezentată de nobili, iar după 1580 procentul scade sub 5 %.

Michel de Montaigne constata că negustorii, judecătorii orașelor, artizanii luptă, apără orașele și participă la războaie. (33) După Wallerstein, în secolul al XVI-lea armatele au constituit cea mai importantă utilizare a surplusului de bani. Mercenarii și, mai târziu, armata regulată au devenit pentru monarhie contraponderea birocratilor venali precum și instrumentul de reprimare a revoltei de orice tip, generate de acțiunile monarhiei de consolidare a poziției sale. (34) Sistemul antreprenariatului militar constituie pentru Wallerstein un mijloc optim de acumulare a capitalului. (35) Dincolo de speculațiile economice, consecințele esențiale rămân "democratizarea armatei" și transformarea ei într-o armată regulată.

NOTE

1. F. BRAUDEL, "Mediterrana și lumea mediterană în epoca lui Filip al II-lea", București, Ed. Meridiane, 1985-1986, vol. 6, p. 105;
2. FRITZ REDLICH, citat în I. Wallerstein, "Sistemul mondial modern", București, Ed. Meridiane, 1992, vol. I, p. 233, nota 25;
3. VICTOR DURUI, "Histoire de France", Paris, 1905, vol. I, p. 599;
4. I. WALLERSTEIN, op. cit., vol. I, p. 233;
5. LEVIS MIREPOIX, "François I-er", Paris, 1931, p. 283;
6. SIR CH. OMAN, citat în Wallerstein, op. cit., vol. I, p. 233, nota 27;
7. Ibidem, p. 233;
8. J. BERENGER, "Les armées françaises et les guerres de religion", în *Revue Internationale d'Histoire Militaire*, nr. 55/1983, p. 13;
9. FR. DE VILLEVILLE, "Memoires", în "Collection universelle des memoires particuliers relatifs à l'histoire de France", Londra-Paris, 1785-1807, tom. XXXIII, p. 4;
10. FR. DE VILLEVILLE, op. cit., tom XXXIII, p. 35-36;
11. Ibidem, p. 38-39;
12. I. WALLERSTEIN, op. cit., vol. I, p. 211;
13. Ibidem, p. 233, nota 27;
14. Ibidem, p. 233, nota 28;

15. J. BERENGER, op. cit., p. 13;
16. PIERRE CHAMPION, "Charles IX et le control de l'Espagne après la Sainte-Barthélemy", Paris, 1939, p. 347;
17. J.H. MARIEJOL, "Lectures historiques", Paris, 1892, p. 417;
18. ibidem, p. 417;
19. ibidem, p. 418;
20. ibidem, p. 418;
21. ibidem, p. 419;
22. F. DE VIELLEVILLE, op. cit., tom XXXI, p. 336
23. ibidem, p. 337;
24. ibidem, p. 341;
25. BRANTOME, "Oeuvres completes", Ed. Lallane, tom V, p. 303-308;
26. P. CHAMPION, op. cit., p. 357;
27. I. WALLERSTEIN, op. cit., vol. I, p. 211;
28. P. CHAMPION, op. cit., p. 349;
29. V.G. KIERNAN, citat în Wallerstein, op. cit., vol. I, p. 233;
30. ibidem, p. 234;
31. V. DURUY, op. cit., vol. II, p. 27-28;
32. MICHEL DE MONTAIGNE, "Essais", Paris, 1968, cap. 7, p.366;
33. I. WALLERSTEIN, op. cit., vol. I, p. 210;
34. ibidem, p. 211;
35. ibidem, p. 211.

RESUME

Une particularité des guerres de religion dans la France du XVI-e siècle est représentée par la structure ethnique et technique de l'armée de mercenaires. Cet exposé met en évidence quelques aspects de ces armées: la structure ethnique, la structure technique, le nombre et le but de mercenaires. En fin nous pouvons retenir trois conclusions:

1) Les suisses ont servi seulement dans l'armée du roi, c'est-à-dire, ils ont lutté pour la cause des catholiques même s'ils étaient protestants; donc il n'y a pas un lien entre la confession et le recrutement de l'armée de mercenaires.

2) Pendant le XVI-e siècle, le budget de l'état a réservé 1/3 pour l'entretien de cette armée.

3) Ce phénomène a joué un rôle principal dans l'organisation de la future armée régulière. Simultanément a disparu le monopole militaire des nobles; après 1580 le pourcentage de nobles dans l'armée a été seulement 5%.

TURCII OTOMANI LA SCRITORII BIZANTINI DIN SECOLELE XIV-XV

Tatiana COJOCARU

Pornind de la câteva surse bizantine din ultimul secol al Imperiului Bizantin putem, pe de o parte, să reconstituim o imagine a turcului otoman pe o perioadă de 100 de ani, iar pe de altă parte putem observa cum reacționează societatea bizantină în fața pericolului cuceririi otomane. Pentru abordarea acestor obiective am deosebit 3 etape:

- I. Terminologia etnică
- II. Diverși TOFKOI relativi la turcii otomani
- III. Atitudinea lui bizantine în fața cuceririi otomane.

În ceea ce privește etnonimale folosite de autorii bizantini, nu este un lucru nou faptul că identitatea lor este exprimată prin denumiri arhaice, care în timp au avut funcția de a desemna diferite popoare migratoare cu care Imperiul a intrat în contact. Astfel îi găsim frecvent numiți PERSI (1) sau SCITI (2), care în epoci diferite au desemnat de la huni la turcii otomani. Mai rar întâlnim termenul de SARMAI (3) folosit de regulă pentru ruși, mongoli sau tătari. Foarte des apare însă TYPKOI (4), desemnând generic neamurile turcice: chazari, unguri, pecenegi, cumani, selgiucizi și otomani. În scrierile religioase apar denumiri ca ISMAELITI (5), AGARENI (6), MUSULMANI (7) și OTOMANI (8). Până la sfârșitul imperiului vom remarca în scrierile bizantine mult mai frecvent denumirile arhaice din două motive: mania arhaizantă de a exprima realitățile etnice și folosirea unei limbi literare - [κορυφαίου] - care conservă vechile denumiri din cronicile mai vechi. Termenii cu implicație religioasă - "agareni" și "israeliți" - dispar pe parcurs, chiar și din scrierile religioase. O excepție este "musulmani" care rămâne să desemneze religios, nu etnic, pe turci. ●

Mult mai semnificativ decât terminologia etnică, se dovedește ansamblul de topoi care pun lumea bizantină și lumea islamică față în față. În decursul istoriei bizantine acestia s-au perpetuat de la un secol la altul și de la un autor la altul cu conotații diferite.

Termenul obișnuit cu care bizantini numesc pe străin este "barbar". În timp a fost aplicat tuturor migratorilor care au invadat imperiul. În secolul al XV-lea Ioannes Canabuzes (9) definea barbarul după neam - [έθνος], limbă - [γλώσσα]; educație - [μαθήσια] și organizare politică - [πολιτεία], nu și după credință găsind barbări creștini (slavi, valahi, bulgari, etc.) și barbări necreștini. În întreaga literatură bizantină din veacul al XIV-lea, turcii otomani sunt barbări indiferent de contextul politic. Grigore Palamas, foarte îngăduitor cu credința musulmană, recunoscând și unele merite politice și militare ale turcilor, nu ezită să-i numească "cel mai barbari dintre barbări" (10); Nikephor Gregoras aplică noțiunea de barbar nu numai turcilor dar și latinilor din orient și sârbilor; acestora din urmă pentru umătoarele considerente: vorbesc o limbă barbară, aspră ca grațul păstorilor de la munte, au obiceiuri mixobarbare (11) și sunt aliați lui Ioan Cantacuzino. Împăratul Ioan Canta cuzino, deși și-i face aliați, iar Orhan fi devine ginere, nu

încetează să le spună barbari, nu atât din aversiune pentru credința lor, cât mai ales pentru că "de mulți ani fac mult rău romeilor" și au încălcat tratatele de pace devenind spejuri (12).

Ioannes Chortasmenos - la începutul secolului al XV-lea, aduce în evidență o altă dimensiune a barbarului turc - viciul, în opoziție cu virtutea bizantinului. El pune în antiteză pe Manuel Paleologul și Balazid I, cu scopul mărturisit de a pune față în față cele două lumi: virtutea perfectă - [ἀρετή] - Bizanțul și viciul perfect - [πονηρία] - Islamul (13). Tot Chortasmenos, în descrierea miracolului din 1402 al Sfintei Fecioare, considera că din pricina numărului infinit de ostasi, turcii au predispoziție deosebită pentru prădăciuni, numindu-i: "hoți și tâlhari, jefuind mereu neștut și pregătiți oricând să ajute pe oricine să se prăbusească" (14).

Mihail Dukas, cel mai înverșunat antitotoman, le descrie obiceiurile care pentru bizantini sunt de-a dreptul orgiastice: poligamia, pederastia, zoofilia, îmbuibarea în plăceri și desfrâu, fiind: "nația cea mai destrăbălată și strechiată, nesăturată de destrăbălări și arsă de patima desfrăului" (15). Tot la Dukas, lumea bizantină întotdeauna purtătoare a păcii - [ἡσιονη κλιμα] - este nevoită să facă față celor care, în numele credinței lor, poartă cu fanatism un război împotriva oricui (16), fie bizantin sau musulman (17). Astfel, neamul turcilor, iubitor de nedreptate - [φιλόδικος] - și iubitor de prădăciuni - [φιλόπλονος] - (18) e gata oricând de jafuri și cruzimi ce decurg în timpul unui război: îngroparea oamenilor de vii, arderea lor de vii, siluirea femeilor nobile, batjocorirea călugărilor și călugărițelor, jefuirea bisericilor de odore sfinte, etc. Unii autori asemănu raziile turcilor cu cele ale migratorilor din perioada timpurie a imperiului: "barbarii au cucerit toată Asia prefăcând-o într-o pustietate scitică" - [οικουμένην] - (19); sau: "... au făcut țara bizantinilor prădăciune a misilor" (20) - aluzie la jafurile bulgarilor turanici.

Tot o latură a barbariei este practicarea robiei și vinderea robilor de război ca sclavi. La Dukas "scit" este foarte des sinonim cu "barbar" și "sclav": sau "ca scitii": "bărbați și femei, copii mici și tineri adolescenți, preoți și călugări, toți ca oile de-a valma pe strada cea mare, ca niște scitii sau avasgi de vânzare" (21).

Un topos la fel de des vehiculat este acela de "necredincios" sau "păgân": neam necredincios (22) - [ἡνοσιόδοτος], barbari deosebit de necredincioși (23) - [βλασφημῶν δυσσεβουσίων], neamul necredincios al Agarenilor (24) - [ἀσέβου τῶν ἀγαρηνῶν ἔθνος] - dușmani ai crucii (25) - [τῶν ἐχθρῶν τοῦ σταυροῦ] - sau antichristi (26) - [ἀντιχριστοί]. De la neam, clișeu de necredincios și păgân a trecut la sultanii lui: conducătorul păgânilor (27) - [ὁ τῶν ἀσέβων], sprijinitor de necredincioși, luptător împotriva creștinilor (28) - [χριστιανόμαχος]. Semnificativ se dovedește inventarul epitetelor acordate de Mihail Dukas lui Mohamed al II-lea: fiara înspăimântătoare, mare diavol, fiară înșelată, adevărat demon în carne și oase, neștut, fiul fărădelegii și înaintemergătorul-lui Antichrist; Antichrist în locul lui Antichrist, nimicitorul turmei lui Christos, vrășnăul crucii și ucenic al satanei (29).

Sultanii otomani sunt scoțiti în plus și tirani. Si acest termen, un loc comun în literatura bizantină mai bine de o mie de ani, a fost folosit în timp cu diverse accepțiuni. În antichitate desemna pe uzurpatorul puterii de drept, în special al puterii democratice. Înțelesul primar de uzurpator se perpetua și în epoca bizantină când i se adăuga un altul pe care-l remarcă Gregoras: "tiran a însemnat basileu uzurpator, dar astăzi e întrebuințat peiorativ și ca - [βλασφημῆντα] - (30). Spre

exemplu, în secolul al X-lea, patriarhul Nicolae Misticul, într-o scrisoare către țarul Simeon, îl numește tiran pentru motivul că acțiunea sa împotriva statului bizantin echivala cu un război fratricid, o rebeliune a fiului nerecunoscător tatălui spiritual (31). În "Alexiada" Anei Comnena tiranul are sensul de uzurpator dar și de tiran prin mijloacele pe care le folosește împotriva adversarului (32). La Kinnamos în veacul al XII-lea, regii normanzi și papa sunt tirani pentru că au uzurpat stăpânirea bizantină în Peninsula Italică și au creat state latine în Orient, iar papii au uzurpat puterea spirituală a Constantinopolului (33).

În secolul al XIV-lea, Ștefan Dusan, profitând de slăbiciunea statului bizantin, își atribuie titlul de crai al sârbilor și grecilor, echivalând cu cel de basileu, iar Sigismund al Ungariei își spune crai și împărat al românilor (34). În gândirea politică bizantină dintotdeauna este de neconceput ca titlurile de împărat și autocrator să fie preluate de alți conducători decât cei bizantini. Cei mai conservatori în acest sens sunt Ana Comnena și Ioannes Kinnamos. Însă, concepția lor împrumutată de Dukas pentru veacul al XV-lea este depășită - imperiul lui Constantin al XI-lea Paleologul nemaiavând nimic comun cu imperiul Comnenilor. Tiranul cel mai stigmatizat pare să fie Muḥammad al II-lea, care prin violență și încălcarea drepturilor romeilor - [ῥωμαίους] (37) - uzurpă stăpânirea bizantină în Balcani, domnia lui fiind considerată - [ῥομωνίδος] (36). În contradicție cu ceilalți Critobul din Imbros îl intitulează totdeauna - [βασιλεύς] (37) - însoțit uneori de epitetul - [βικηνοόρος], iar stăpânirea lui - [βασιλεία], așa cum era bine să o facă într-o scriere panegirică înmănată sultanului. ●

Din analiza acestor câțiva topoi relativi la turcii otomani putem reține măcar două concluzii:

1. turcii devin barbari pentru că trăiesc în afara neamului și a limbii elenice, în afara legilor și regulilor morale bizantine și
2. imaginea lor nu este mult deosebită de a altor barbari pe care imperiul i-a cunoscut. Dimpotrivă, cum vom vedea, nu sunt atât de barbari ca alții - latini.

* *

Barbari și romei, tema predilectă a istoriografiei bizantine dintotdeauna, a permis identificarea fie în interiorul comunității, latini, fie în exteriorul ei, turcii, propriilor spaime și temeri. Imaginea turcilor atât de diversă în scrierile veacurilor XIV-XV permite luarea unor atitudini diferite teoretic de la un autor la altul dar, în planul societății, vechile deprinderi antilatine și înclinația spre o viață contemplativă dictează o atitudine de resemnare.

Așa cum rezultă din relatările vremii, bizantinii sunt preocupați cu disputele isihaste, unioniste sau antiunioniste, sunt preocupați să devină partizanii unuia din împărații angajați în răzbi civil, unuia dintre orientările politice, reflectând prea puțin asupra evenimentelor externe. Intelectualii, incapabili să găsească soluții problemelor vitale ale imperiului, se retrag în speculații intelectuale și spirituale, în care pe de o parte erudiții învățați precum Palmas și Gregoras excelau, dar pe de altă parte, dezbinau societatea.

În plan politic, Bizantul mai crede în existența unui suport material și moral al supremației sale, mai vehiculează simbolurile ecumeniei romenilor însă, imperiul merge încet dar sigur spre ruină. Toți basileii sunt nevoiți să facă apel la forța militară și flota occidentalilor, plătind din ce în ce mai scump și transformând Statul

într-o posesiune a latinilor, unde-și rezolvă între ei diferendele militare și comerciale. Cu toate aceste defectiuni, imperiul se mai socotește capabil să răpună orice dușman - fie el și vechiul bloc latin, se mai socotește vârful ierarhiei medievale. Pus în fața unei dileme - Occident sau Islam, este convins că marea primejdie nu vine din partea Islamului, ci a Occidentului. Este bine cunoscut comportamentul regilor și baronilor latini, care însoțiți de trupe numeroase și indisciplinate s-au dovedit barbari mult mai ređutabili decăt turcii (38). Confrunțați cu o mare problemă-turcii aflați la porțile Bosphorului și latini de atâta timp în interior, influențați de isihasm și de puternica aversiune latină (39), bizantinii aleg să riposteze împotriva latinilor și să aștepte pentru pericolul otoman o rezolvare divină.

În concluzie, lumea bizantină antrenată în conflicte dinastice și în dezbaterea la nesfârșit a unor dogme, își pierde încrederea în politica împăraților, devine conștientă, nehotărâtă și pasivă, rămânându-i contemplarea perioadelor de mărire ale imperiului, pentru prezent resemnându-se soții, iar viitorul fi scosă practic din preocupări, fiind un domeniu predilect al miracolelor divine.

Putem afirma că până la contactul direct în spațiul balcanic, primejdia turcă părea externă și pe termen lung, fără urmări importante. Experiența istorică nu-i reclama ca dușmani ređutabili. Dintotdeauna, pentru locuitorii imperiului motivația religioasă a jucat un rol principal în mentalitatea lor. Or conviețuirea dintre turcii selgiucizi și creștini în Asia Mică fusese pașnică din acest punct de vedere; dovadă faptul că din secolul al XI-lea nu mai avem creștini care să moară pentru mărturisirea credinței. Mai târziu, în secolul al XIV-lea, Grigore Palamas elaborează o imagine asemănătoare pentru succesorii turcilor selgiucizi, turcii otomani. Căzut prizonier la turci către 1355, descrie în două scrisori captivitatea sa (40). Ceea ce-l surprinde este toleranța religioasă a turcilor față de creștini, și mai ales față de iudei (41). Din convorbirile cu creștinii trecuți la iudaism - [iúves] - care dispuneau în Brusa de un cartier larg și de o mare sinagogă, rezultă că această convertire nu a însemnat abandonarea scrierilor sfinte venerate de creștini (42). Numărul mare de credincioși ortodocși din Asia Mică îl determina să creadă într-o posibilă recucerire teritorială dar, pe de altă parte, o victorie totală musulmană i se pare normală din mai multe considerente: turcii otomani dispun de o armată numeroasă și profesionistă, ceea ce Bizantul nu mai are de mult; întoarcerea stăpânirii păgânilor în Asia era o repunere în actualitate a unei situații existente și mai înainte "de Constantin, când idolatrii erau stăpâni universului" (43), iar convertirea la Islam care câștiga teren în Asia Mică, era în ochii lui Palamas o promisiune importantă a viitoarei recuceriri.

În "Viața Sfântului Sabbas de la Vatopedi", patriarhul Philotei remarcă și el atitudinea conciliantă a musulmanilor față de creștini. Sfântul Sabbas în călătoria sa prin Siria și Palestina este venerat de turci și întreține legături amicale cu șefii lor. Toleranța turcilor contrastează în ochii patriarhului cu persecuțiile latinilor împotriva ortodocșilor din Cipru (44).

Această poziție proislamică o găsim la isihastii secolului XIV. Potrivit lor, Statul bizantin a existat datorită unității politice și ortodoxiei tradiționale. Atunci când aceste valori sunt discreditate prin acțiuni politice autonomiste și încercări de unire cu schismaticii (latini), Statul merge spre ruină. O clipă Palamas a văzut în Ioan al VI-lea Cantacuzino pe "uzurpatorul providențial" dar, în cele din urmă

întărească această opțiune: latinii sunt adevărate state în statul bizantin, imperiul pierde orice speranță de a mai beneficia de pe urma comerțului, basileii, nelipsiți de intenții bune, umblă din oraș în oraș, în speranța unui ajutor occidental dar, Occidentul nu se decide niciodată să declare o cruciadă antiotomană. Aflați în fața unei alternative disperate: turcii - cărora le erau tributari - și latinii - cărora le erau tributari economic, și de la Florența, și religios - s-ar părea că nimic nu pare să-i mai înspăimânte atunci când se consolează că totul se întâmplă cu voia Domnului și că, potrivit teologiei imprieale, Statul bizantin va exista în forma sa actuală în ciuda catastrofelor pe care le înfruntă. Și cum judecățile domnului sunt diferite (52) - ["Πάνη ἄλλοιᾶ τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα"] - se resemnează așteptând: un miracol al lui Dumnezeu, al Sfintei Fecioare sau al Sfântului Dumitru; iertarea păcatelor pentru bizantini și mânia dumnezeiască pentru turci - [Θεία ὄργη] - sau împlinirea unei previziuni - prăbusirea statului otoman la puțin timp după cel bizantin, pentru că, spune Lucas: "Mihail al VIII-lea Paleologul și Osman au uzurpat domnia în același timp. Cum stăpânirea bizantină s-a prăbusit, curând îi va urma și cea turcească" (53).

NOTE :

1-8. GYLA MORAVCSIK, "BYZANTINOTURCICA", volumele I-II, Berlin, 1958.

● Deoarece nu ne-am propus în această anchetă preliminară să facem un studiu comparat pentru literatura bizantină și occidentală de secol XIV-XV, relativă la turcii otomani, ne vom mărgini să indicăm uneori anumite puncte de interferență între cele două literaturi, fără însă a intra în detalii concrete. Pentru început semnalăm în scrierile latinești ca etnonim frecvent saracen - SARACEN, foarte rar întâlnit la greci.

9. JOANNES CANAVEUTZES, PHIL IV, Editura Academiei RSR, București, 1982, p. 354. "dacă ar întreba cineva de ce socoteau grecii pe troieni barbari, când aveau o singură credință și serveau aceiași zei, am răspunde că noțiunea de barbar se definește nu prin credință ci prin neam - [γένος] -, limbă - [γλῶττη] -, organizarea statului - (τὴν νότιον τῆς πολιτείας) - și educație - [παιδεία]. Noi suntem creștini și avem o singură credință și un singur botez împreună cu multe neamuri, dar socotim barbari pe bulgari, vlachi, albanezi, ruși și alte popoare".

10. J. MEYENDORF, "Introduction a l'étude de Gregoire Paléologue" Paris 1959, p. 158, nota 13, - [τοῖς πάντων βαρβάρων βαρβαρικότητος].

11. R. GUILLAND, "Correspondance de Nikephore Gregoras", Paris, 1927, scrisoarea 12, p. 40; [βαρβαρον ἠσκηκόσι γλῶττιαν (...) οὐ γὰρ μὲν βαρβαρον, εὐρυθμον δὲ τὸν ἦχον προύφερον (...)].

12. T. TEOTSOI, "La conception de Jean VI Cantacuzine sur l'état byzantin - vue principalement a la lumiere de son histoire", RESEE 2/1975, p. 177, "au încălcat tratatele de pace - [συμβάσεις συνθήκαι, σπονδαί] - jurăminte - [ὄρκου] - devenind spejuri - [ἐπίορκοι, ἐπιορκούτες]".

13. PAUL GAUTIER, "Une récit inédit de siège de Constantinople par les turcs", 394-1402", REB XXIII/1965, p. 102, "Manuel Paleologul

întărească această opțiune: latinii sunt adevărate state în statul bizantin, imperiul pierde orice speranță de a mai beneficia de pe urma comerțului, basileii, nelipsiți de intenții bune, umblă din oraș în oraș, în speranța unui ajutor occidental dar, Occidentul nu se decide niciodată să declare o cruciadă antiotomană. Aflați în fața unei alternative disperate: turcii - cărora le erau tributari - și latinii - cărora le erau tributari economic, și de la Florența, și religios - s-ar părea că nimic nu pare să-i mai înspăimânte atunci când se consolează că totul se întâmplă cu voia Domnului și că, potrivit teologiei imprieale, Statul bizantin va exista în forma sa actuală în ciuda catastrofelor pe care le înfruntă. Și cum judecățile domnului sunt diferite (52) - ["Πάν ἄλλοια τὰ τοῦ Θεοῦ κρίματα"] - se resemnează așteptând: un miracol al lui Dumnezeu, al Sfintei Fecioare sau al Sfântului Dumitru; iertarea păcatelor pentru bizantini și mânia dumnezeiască pentru turci - [Θεία ὀργή] - sau împlinirea unei previziuni - prăbusirea statului otoman la puțin timp după cel bizantin, pentru că, spune Ducaș: "Mihail al VIII-lea Paleologul și Osman au uzurpat domnia în același timp. Cum stăpânirea bizantină s-a prăbusit, când fi va urma și cea turcească" (53).

NOTE :

1-8. GYLA MORAVCSIK, "BYZANTINOTURCICA", volumele I-II, Berlin, 1958.

● Deoarece nu ne-am propus în această anchetă preliminară să facem un studiu comparat pentru literatura bizantină și occidentală de secol XIV-XV, relativă la turcii otomani, ne vom mărgini să indicăm uneori anumite puncte de interferență între cele două literaturi, fără însă a intra în detalii concrete. Pentru început semnalăm în scrierile latinești ca etnonim frecvent saracen - SARACEN, foarte rar întâlnit la greci.

9. JOANNES CANABUTZES, FRED IV, Editura Academiei RSR, București, 1982, p. 354. "dacă ar întreba cineva de ce socotescu grecii pe troieni barbari, când aveau o singură credință și serveau aceiași zei, am răspunde că noțiunea de barbar se definește nu prin credință ci prin neam - [γένος] -, limbă - [γλώττη] -, organizarea statului - [τὴν πόλιν τῆς πολιτείας] - și educație - [παιδεία]. Noi suntem creștini și avem o singură credință și un singur botez împreună cu multe neamuri, dar socotim barbari pe bulgari, vlachi, albanezi, ruși și alte popoare".

10. J. MEYENDORF, "Introduction à l'étude de Grégoire Paléologue" Paris 1959, p. 158, nota 13, - [τοῖς πάντων βαρβάρων βαρβαρικότητος].

11. R. GUILLAND, "Correspondance de Nikephore Gregoras", Paris, 1927, scrisoarea 12, p. 40; [βάρβαρον ἠσκηκόσι γλώττιαν (...) οὐ γὰρ μίξοβαρβαρον, εὐρυθμον δὲ τὸν ἦχον προύφερρον (...)].

12. T. TEBOTEI, "La conception de Jean VI Cantacuzine sur l'état byzantin - vue principalement à la lumière de son histoire", RESEE 2/1975, p. 177, "au încălcat tratatele de pace - [συμβάσεις συνθήκαι, σπονδαί] - jurăminte - [ὄρκοι] - devenind spejuri - [ἐπιόρκοι, ἐπιορκούτες]".

13. PAUL GAUTIER, "Une récit inédit de siège de Constantinople par les turcs", 394-1402", REB XXIII/1965, p. 102, "Manuel Paleologul

superior prin virtute basileilor precedenti, în timp ce Baiazid, din contra, întrece în corupție (viclenie) pe cei mai corupți (vicleni); sau, pentru a exprima mai exact, o virtute perfectă se opune viciului perfect" - "Μανουήλ ὁ Παλαιολόγος, ἀνὴρ τοσοῦτο πλεονεκτῶν ἐν ἀρετῇ τοὺς ἀρίστους τῶν πρὸ αὐτοῦ, βασιλεὺς ὅσον ἐκεῖνος, εἰ θέμις εἶπεν, ἐκ τοῦ ἐναντίου πονηρία, τοὺς πονηροὺς ὑπερέβαλλη: μᾶλλον δὲ, εἰ χρὴ τὸ γε ἀκριβέστερον εἶπεν, ἄκρα τις ἀρετὴ πρὸς ἄκραν ἀντικειμένη πλεόν ἢ ἐκ διαμέτρου κακίαν".

14. Ibid., op. cit., p. 102-103, "...κλέπται, καὶ ληστὰὶ σκύλων ἐμπιπλάμενος καὶ τῆς ἄλλης ὠφελείας πάλιν ἐπανέστρεφον".

15. MIHAIL DUKAS, "Istoria turco-bizantină", ediție Vasile Grecul, Editura Academiei RPR, București 1958, p. 58, "căci este această nație neînfrântă și strechiată ca nișiorul dintre neamuri, desfrântă mai mult ca toate semințiile și nesăturată de destrăbălări; și așa e arsă de patima desfrântului și împotriva firii și pe alătura firii nu încetează să aibă relații fără nici o rusine și fără măsură cu parte bărbătească și cu parte femeiască și cu animale necuvântătoare..."

16. Ibid., p. 174-176.

17. Ibid., p. 175, "căci și între ei erau așa războinici, dar în contra creștinilor. Numai să fi auzit glasul crainicului chemând la aldin, și cu toții aleargă în toate părțile înarmați sau nu, și mai ales pe jos".

18. Ibid., p. 175-29.

19. BESSARION, IHDR IV, p. 358-360.

20. CRITOBUL DIN IMBROS, traducere de Vasile Grecul, Editura Academiei RPR, București, 1963, p. 297-19, - (Μουσῶν λειαν τα τούτων πεποιηται).

21. MIHAIL DUKAS, op. cit., p. 56-22; p. 344-15

22. Ibid., p.

23. PAUL GAUTIER, op. cit., p. 104-29.

24. Ibid., p. 102-17.

25. MIHAIL DUKAS, OP.CIT., P. 71-20

26. Ibid., p. 288-(20-25).

27. GEORGIOS SPHRANIZES, "Memorii" editată de Vasile Grecu, Editura Academiei RSR, București, 1966, p. 146-5.

28. MIHAIL DUKAS, op. cit., p. 39-4

29. HANS DITTEN, "Βαρβαροὶ, Ἕλληνας καὶ Ρωμαῖοι" bei den letzten byzantinischen Geschichtsschreibern", publicat în volumul II din Actele Congresului de Studii Bizantine de la Ohrida, Belgrad 1964, p. 273-279:

"ἄγριος θῆρα, μέγας δράκων, αἰμοβόρον θηρίον, ὃ ὡς ἀληθῶς σαρκοφάρος δαίμωνι, ὃ υἱὸς τῆς ἀγομίας, ὃ πρόδρομος τοῦ ἀντιχριστοῦ, ἐκεῖνος δὲ ὃ πρὸ τοῦ ἀντιχριστοῦ ἀντιχριστὸς ὃ τῆς τοῦ χριστοῦ καὶ τῶν πιστευόντων εἰς τὸν ἐν αὐτῷ παγέντα, φιλικὸν προσκεῖτον ἐνδυθεὶς ὡς μαθητῆς τὸν μεταμορφωθέντιος εἰς ὄφιν Σατανᾶ (...)" Aceste apelative care însoțesc pe Muhammad al II-lea sunt desprinse din "Istoria turcobizantină" a lui Dukas: p. 313-12; 319-13; 385-1; 291-5; 395-32; 375-19; 289-(19-21).

30. MIHAIL DUKAS, op. cit., p. 320, nota traducătorului Vasile Grecu.

31. HELEN AHRWEILER, "L'ideologie politique de l'Empire byzantin", Paris, 1975.

32. ANA COMNENA, "Alexiada", traducere în limba română de Mariana Marinescu, editura Minerva, colecție BPT, București, 1977; Cartea I: I-2; X-(3-4); XIII-2; XIV-1; XIV-2; XV-5; XVI-5.

33. JOANNES KINANOS, traducere de J. Rosenblum, Paris, Les belles lettres - 1972, Cartea III, 92; Cartea V, 218, 220.

34. MIHAIL DUKAS, op. cit., p. 46-48.

35. Ibid., p. 286, nota lui Vasile Grecu.

36. Ibid., p. 400, nota lui Vasile Grecu.

37. CRISTOBUL DIN IMEROS, op. cit., pretutindeni autorul îl desemnează împărat pe Muhammad al II-ia și-i consideră stăpânirea legitimă, p. 36-38.

● In istoriografia bizantină nu există polemici antimusulmane. Scrierile împăraților Ioan al VI-lea Cantacuzino și Manuel Paleologul nu sunt decât simple compilații ale unor lucrări occidentale traduse fragmentar de Dimitrie Kidonēs: Toma d'Aquino, Ricaldo da Monte Crace, (vezi și Hans G. Beck: "Kirche und theologische Literatur im byzantinischen Reich" München 1959. Bizantinii cunosc bine pe turci: moravuri, strategie militară, organizare politică, nu înșă și Coranul. Astfel că polemicile anticorani nu aduc nimic notabil, problema turcă fiind pentru greci una politică și nu una religioasă. În occident tocmai aspectul moral și religios primează în istoriografie, literatură și beletristică. E posibil ca respingerea fără argumente originale a Coranului în scrierile bizantine să fie mai mult o influență occidentală. Iată o paralelă între imaginea religiei islamice în vest și în est:

I. Islamul este o religie falsă; dacă creștinismul este dreapta credință, atunci, logic, religia musulmană este o pseudocredință. Bizantinii nu o găsesc nici măcar demnă de politeismul vechilor greci.

II. Este o religie a violenței, impusă cu sabia, care-și transformă noii convertiți în ucigași și dușmani ai binelui. Pentru greci este un soi de nebunie care-și posedă adeptii și faptele lor; posedați de Diavol musulmanii atacă pe creștini.

III. Este o religie a imoralității și desfrâului: exacerbează comportamentul sexual, permițând adulterul și pederastia. Este o religie a trupului și ceea ce este trupesc pervertește sufletul. Pentru bizantini originea ei este Diavolul, așa explicând preferința Diavolului pentru chipul turcului atunci când coboară pe pământ.

IIII. Mohamed este antichrist. Grecii îl consideră pseudoprofet și Diavol, iar Sphrantzes îl numește mai vicios decât Diavolul. În occident Mohamed este asimilat cu vechile duhuri saxone - Temogont, etc, și se afla în ierarhia Infernului în multe din picturile bisericilor construite în secolul al XV-lea și mai târziu. În biserica San Petronio din Bologna, de secol XV, Infernul este reprezentat de trei personaje: Iulian Apostatul, Nicolae din Antiochia și Muhammad. Pentru o informare de loc suficientă putem indica câteva din numeroasele lucrări ale istoriografiei europene contemporane care s-au ocupat de turcii otomani și formarea imaginii lor: M. Watt *The influence of Islam in Medieval Europe*, Edinburgh 1972; Norman Daniel *Islam and the West, making of an Image*, Edinburgh, 1960; Samuel Chew *The crescent and the rose...*, Londra 1936; și Alain Ducellier *L'Islam et les Musulmans vue de Byzance au XIVe-siècle* în "Actele Congresului de Studii Bizantine" de la București, 1971, volumul II, P. 71-87.

38. VITALIANT LAURENT, *L'idée de guerre sainte et la tradition byzantine*, RESEE XXIII/1964, p. 94.

39. Modul în care evoluează sentimentul antilatin în societatea bizantină este bine surprins și analizat de H. Ahrweiler în opera citată, la paginile 106, 109, 119, 120, 123.

40. J. MEYENDORFF, op. cit., p. 157 și următoarele; GEORGIOS ARNAKIS *Gregory Palamas, among the turks and documents of his captivity*, historical surces în *Speculum* XXVI/1951.

41. J. MEYENDORFF, op. cit., p. 161-162. In secolul al XIV evreii au trecut în marea lor parte în tabăra cuceritorilor turci, iar o parte din creștini trec la iudaism pentru obținerea unor privilegii sociale. De văzut și Paul WITTEK "χιόνες" Byzantin XXI, 2/1951.

42. Ibid., p. 162

43. Ibid., p. 158 și p. 15. [Μεγαλαύχουσι γὰρ τὸ δυσσεβὲς τοῦτο γένος ὡς ὑπο τῆς σφῶν θεοφιλίας ἐπιχρατοῦντες Ῥωμαίων, ἀγνοῦντες ὅς ὁ κόσμος οὗτος ἐν τῷ πονηρῷ κεῖται καὶ τούτου τὸ κλέον ἔχουσιν οἱ κακοὶ (...)] διὰ καὶ τὸν μέγιστον Κωνσταντῖνον (...) πάντα χρόνιν εἰδωλόλατραι μικροῦ τὸ κράτος εἰχου τῆς οἰκουμένης].

44. Ibid., p. 159.

45. Ibid., p. 159, nota 19. [Τὴν ἰσχυροτάτην ἐξουσίαν ἐπικαλεῖσθε καὶ τὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἐκθέματα ἴσταν ἀποσεμνύετε ἰν ὑμῖν οὐδεὶς ὁ ἀντιλέξων εἴη καὶ τῆς εὐσεβείας ὑπερμαχίῃσιν].

46. R. GUILLAND, op. cit., p. 256, scrișoarea 156.

47. VITALIEN LAMBERT, op. cit., p. 97.

48. P. GAUTIER, op. cit., p. 100. Ἐνὸς καὶ αὐτῶν δαιμόνων τὰ παρόδοξα γεγονόσιν θαύματα κατὰ διαφόρους καιροὺς τε καὶ χρόνους ὑπὸ τῆς πανόργου καὶ θεομήτορος.

49. M. DURAS, op. cit., p. 250.

50. Ibid., p. 46.

51. Ibid., p. 276.

52. P. GAUTIER, op. cit., p. 104-28.

53. M. DURAS, op. cit., p. 400(1-5).

Resumé

A partir de quelques sources byzantines du dernier siècle de l'Empire Byzantin, nous pouvons, d'une part reconstituer une image des turcs ottomans pour une période de cent ans et, d'autre part nous pouvons remarquer comment reagit la société byzantine devant le péril ottoman. Pour aborder ces objectives nous distinguons trois étapes.

I. La terminologie ethnique. En ce qui concerne les ethnismes employés par les auteurs, ce n'est pas une nouveauté le fait que leur identité est exprimée par les dénominations archaïques qui, dans le passé ont eu la fonction de désigner les différents peuples migrants avec lesquels l'empire byzantin est venu en contact. Ainsi nous trouvons fréquemment només perses et turcs. Dans les écrits religieux on trouve des dénominations comme: musulmans et ismaélites. Jusqu'à la fin de l'Empire les appellations archaïques se font plus souvent remarquées pour deux raisons: la coutume d'exprimer des réalités ethniques par des termes antiques, l'emploi d'une langue littéraire qui conserve les anciennes dénominations des chroniques antérieures. Les termes de l'implication religieuse - agarens ou lamaélite - sont disparus avec le temps, même des écrits religieux. Une exception est "musulman" qui désigne les turcs du point de vue religieux, et non pas ethnique.

II. Les divers topoi (lieux communs) concernant les turcs. Plus significatif que la terminologie est l'ensemble de topoi qui met face à face le monde byzantin et le monde islamique. Pendant l'histoire byzantine ceux-ci se sont perpétués de siècle en siècle et d'un auteur à l'autre avec des connotations différentes. Au XV-e siècle Jean Canabutzes définissait le barbare selon la nation, la langue, l'éducation et

l'organisation politique; et non selon la foi; en trouvant ainsi des barbares chrétiens et des barbares non-chrétiens. Dans la littérature byzantine du XV-e siècle les turcs ottomans sont barbares sans tenir compte du contexte politique. Gregoire Palamas, très indulgent envers la foi musulmane, les reconnaissant quelques mérites militaires et politiques aux turcs, n'hésitait pas de nommer "les plus barbares entre les barbares". L'empereur Jean Cantacuzène bien que fait des turcs ses alliés et Orchan devient son gendre, ne cessait pas de les appeler barbares, non pas par aversion pour leur religion, mais surtout parce que, depuis longues années, ils faisaient beaucoup de mal aux Rhomais et n'avaient pas respectés les traités de paix, en devenant "parjures". Au début du XV-e siècle, J. Chortasmenos mettait en évidence une autre dimension du "barbare" turc: "le vice" en opposition avec "la vertu" du byzantin. Encore Chortasmenos, dans la description du miracle de la Vierge, considère que les turcs ont une prédilection particulière pour piller, il les nomme "voleurs et brigands, toujours inassouvis et préparés toujours à aider quiconque s'écoule". Mihail Doukas, le plus acharné antiottoman, a présenté les habitudes des turcs que les byzantins considéraient orgiastiques: la polygamie, la pédastie, la zoophilie, le savage dans de plaisirs et de débauches.

De l'analyse de quelques topoi, nous pouvons retenir au moins deux conclusions: premièrement les turcs deviennent barbares parce qu'ils vivent au dehors du peuple grec, de la langue grecque, au dehors des lois et des règles byzantines; et secondement, leur image n'est pas beaucoup trop différente de celle des autres barbares; au contraire, comme nous avons vu, ils ne sont pas moins stigmatisés que les latins.

III. L'attitude du monde byzantin devant la conquête ottomane. Confrontés à un dilemme, les turcs qui se trouvaient aux portes du Bosphore et les latins qui étaient depuis beaucoup de temps dans l'Empire, influencés par l'hésychasme et par la puissante aversion contre les latins, les byzantins ont choisis de réagir contre les latins et d'attendre une solution divine pour le péril ottoman. L'avenir reste, par prédilection, un domaine des miracles divins. Nous nous sommes bornés ici de mettre en discussion deux des attitudes de l'époque, palamite et antipalamite; c'est-à-dire de résignation, la première, et prolantine et en même temps antiturque, la seconde. Il est très important de remarquer que pour les byzantins, soient-ils des empereurs, des hommes politiques ou des membres du clergé, l'Islam n'est pas un danger religieux, mais plutôt un danger politique. Cela explique l'absence des écrits antiislamiques originaux dans la littérature grecque; celles qui existent sont des compilations d'après les écrits latins de l'Occident, traduits partiellement en grec par Demetrios Kydonas.

LA FORMATION DES BOURGS SUR LES DOMAINES DES NOBLES ROUMAINS DANS LA MOLDAVIE ENTRE 1780 ET 1850.

Simion CĂLȚIA

A une époque où les produits achetés par les paysans appartenant au domaine étaient soumis au monopole féodal, l'une des modalités utilisées par les nobles pour faire agrandir leur revenu du domaine, était la stimulation de la vente de ces produits par la création de petites localités à rôle de centre commercial. En conséquence, sur les nombreux domaines ont apparu des bourgs qui étaient de petites localités qui ne pouvaient pas aspirer au titre de ville, mais qui, contrairement au village des alentours, avaient surtout des fonctions commerciales et artisanales, tandis que les activités agricoles y avaient un rôle tout à fait secondaire. Ces bourgs deviennent les centres économiques de toute la région.

Ce phénomène, important pour la Moldavie au carrefour de deux siècles, le XVIIIème et le XIXème, bien que mentionné par un grand nombre de chercheurs, n'a pas bénéficié d'un regard plus attentif que dans une petite mesure.

Les premières informations nous sont offertes dans quelques monographies des villes de la période entre les deux guerres (1). On trouve une très courte présentation de ce problème dans l'ouvrage de D. Ciurea intitulé: "Les villes et les bourgs de la Moldavie pendant la période de chute du féodalisme" (2). Dimitrie Ciurea soutient que les bourgs se fondent sur un privilège princier, qui a comme fondement un règlement entre le propriétaire et les futurs habitants. Ce privilège s'accorde dans certaines conditions: le nouveau bourg ne doit pas concurrencer les autres bourgs, il lui est interdit de recevoir les paysans serfs. Le privilège établit le jour de marché hebdomadaire et de foires, le revenu du propriétaire du domaine et du pouvoir princier. D. Ciurea affirme que le bourg crée une topographie spéciale: une rue centrale, bornée de boutiques et d'échoppes, et pour le reste les maisons des habitants. Au fond c'est la topographie typique du bourg de petites dimensions, soit-il ancien ou nouveau; les plus grands ont pour seule différence l'existence de plusieurs rues "principales", commerciales. L'acte du prince prévoit des terrains pour construire des écoles, des bains publics et il institue la fonction de capitaine du bourg (l'équivalent du préfet d'aujourd'hui).

Nous ne pouvons pas finir ce court regard historiographique sans parler de la réédition de Nicolae Iorga à l'ouvrage "De l'histoire de juifs, la population, la repopulation et la fondation des bourgs et des bourgades dans la Moldavie" par E. Schwartzfeld (3). Très intéressante est l'affirmation de Iorga qui dit que le

phénomène de la fondation des bourgs sur les domaines nobiliaires a comme modèle la situation similaire de Pologne, et qu'il peut être retrouvé aussi dans les régions soumises à l'autorité russe. L'idée, seulement énoncée, sur le rôle néfaste de ces bourgs, ayant à la base le bistrot, dans la désagrégation du village roumain, mérite une attention particulière.

Comme l'on a déjà dit, l'intérêt pour la croissance du revenu est fortement lié au nombre des habitants du domaine, et ces bourgs représentaient une méthode de l'accroître.

Du point de vue juridique, comme Iorga observe aussi (4) les nobles ont toujours eu (à une seule exception(5)) l'initiative de fonder des bourgs. Les nobles obtenaient un document signé par le prince (6), avec les conditions dans lesquelles ils devaient fonder de nouveaux bourgs.

Après cela, ils annoncent la fondation d'un nouveau bourg (à partir de la troisième décennie du XIXe siècle par la presse aussi(7)). Après qu'un nombre d'habitants s'y fussent déjà établis, le maître du domaine conclut un accord avec ceux-ci (8), accord authentifié par le prince (9), et qu'on retrouve souvent en deux exemplaires (un pour le maître et un autre pour le bourgeois).

Une autre situation est celle dans laquelle il s'agit de conclure un acte sur la fondation d'un bourg déjà existant, en fait une reconnaissance juridique d'une situation existante. Dans ce cas, il existe déjà un accord entre le propriétaire du domaine et les nouveaux habitants, et cet acte est la base sur laquelle on demande le document de fondation (10). Quelquefois dans l'accord entre les habitants et le noble on prévoit l'obligation de celui-ci d'obtenir un acte de fondation (11). Il y a aussi des cas où le bourg se forme à partir d'un village (12).

Le pouvoir princier a ses conditions propres pour accorder un acte de fondation: l'accord du propriétaire (13) et la preuve de sa qualité de propriétaire (14), le nouveau bourg ne doit pas concurrencer un autre bourg situé sur un autre domaine, (cette condition est restée plutôt théorique que pratique), l'interdiction de recevoir les paysans qui s'enfuient du domaine voisins.

Le prince fixe le jour du marché hebdomadaire et le jour de foire (entre un et douze par an(15)), le prince a aussi le rôle de garant pour cet acte de fondation, et aussi il résout les conflits qui peuvent apparaître entre les deux parties.

Le propriétaire du futur bourg a ses propres conditions lui-aussi qui doivent être respectées par l'habitant, et surtout, le paiement d'une longue série de taxes. Les plus fréquentes sont: le "bezmăn" (16) (une somme annuelle payée pour la concession d'un terrain de construction en régime d'emphytéose) des taxes sur les marchandises vendues aux foires, les monopoles féodaux: des taxes sur la vente des boissons alcooliques (17), du mazout (18), sur les boucheries (19), sur les fabriques de bière (20), ou de chandelles (21). Les propriétaires ont le droit de préemption (22), et ils accordent l'autorisation de construire des fabriques de toute sorte (23).

En revanche, le noble était obligé de mettre à la disposition des habitants les terrains pour bâtir les maisons et les boutiques, l'endroit pour la foire, mais pas toujours le terrain agricole et le pâturage. Les habitants ont l'obligation d'annoncer le propriétaire

du bourg avant tout vente immobilière.

Les bourgeois bénéficient aussi de certaines dispenses, en principal, ils recevaient le terrain de construction, destiné à l'église (24), au cimetière (25), à l'école (26), à l'hospital (27), à la maison de prières (28) (dans les bourgs avec une communauté juive), le bain public (29) (dans les mêmes localités), et pour tout ces terrains le propriétaire ne prend pas de taxes. Dans la première année d'existence, les habitants ne paient pas le "bezmân"(30).

Le pouvoir princier considère le bourg comme une propriété du noble, et lève seulement l'impôt ("birul"), et cela seulement après quelques années (31). Comme source de privilège le pouvoir princier juge aussi les conflits qui apparaissent entre le noble et les habitants, en gardant toujours les conditions de l'acte originaire. Le premier accord ne peut pas être modifié par aucune des deux parties (32), et pourtant, la plus grande majorité des conflits ont pour cause la violation de cet accord.

Du point de vue de l'aspect urbanistique ces bourgs ont une zone centrale, qui a des fonctions commerciales et artisanales et le reste de la localité est formé par les maisons des habitants. A l'un des bouts de la rue il y a l'endroit où on tient les foires. Les maisons des habitants sont parfois exemptes du "bezmân".

Les bourgs prennent contour dans quelques années seulement ou la fondation échoue et, parfois, elle est reprise par le propriétaire du domaine qui se fait attribuer d'un nouveau privilège (33). Les informations concernant la construction du bourg sont tout à fait accidentelles, pourtant nous connaissons l'existence au commencement du tracement, de la rue principale et la parcellisation des boutiques qui allaient être construites. Nous avons aussi d'attestation sur la procuration du matériel de construction (bois surtout) par les nobles et même la construction par celui-ci des boutiques pour encourager l'établissement de nouveaux habitants.

Le domaine du bourg a une surface très réduite, parfois dans son développement, celui-ci entre sur d'autres domaines et cela a pour conséquence des procès et la reconnaissance comme copropriétaire du bourg des nobles qui possèdent ces domaines. Un autre problème créé par la surface très réduite du bourg est celui de l'approvisionnement avec de la nourriture. Le cas le plus explicite est celui de Adjdu-Nou (34), où le nouveau propriétaire a acheté une partie d'un autre domaine, voisin du bourg, parce que, on dit dans l'acte: ils devaient acheter leur nourriture avec de grosses dépenses dans d'autres domaines (35)

Malheureusement nous avons peu d'informations sur la structure sociale de la population de ces bourgs. Les nouveaux habitants sont, pour la plus grande partie aisés, capables de faire construire des boutiques et des maisons, mais il existe aussi une population plus pauvre, des hommes qui n'ont pas leur propre maison. Il y a aussi des marchands riches, qui peuvent faire construire, dans la première année d'existence d'un bourg 5 boutiques et 4 maisons. Généralement les nobles n'habitent pas le nouveau bourg. Les bistrotts sont aussi nombreux, pendant que le nombre des artisans est plus réduit que celui des marchands (36). Les habitants qui cultivent des plantes agricoles, soit comme source secondaire soit, rarement, comme occupation principale, payent une dîme pour tout ce qu'ils produisent tout comme les paysans

(37).

Il existe aussi dans le bourg, sans se constituer dans une catégorie sociale à part, des habitants exempts de charges fiscales vers l'Etat et qui ont, en compensation, des obligations spéciales vers le noble, surtout dans l'administration et le maintien de l'ordre dans le bourg.

Ethniquement parlant, la présence des Roumains est indiscutable, et dans leur grande majorité nous les trouvons comme propriétaires de maisons ou de boutiques (38). La population juive apparaît elle aussi mentionnée dans les documents et on trouve dans quelques bourgs des éléments spécifiques pour la communauté juive (des maisons des prières, des bains publiques, des écoles juive). Nous n'avons pas d'attestation pour d'autres groupes ethniques, sauf la mention, dans quelques documents de fondations de la population arménienne (39).

Il reste une question essentielle: ces bourgs sont-ils des localités urbaines ou des localités rurales? Du point de vue économique ces bourgs ne sont catégoriquement pas des localités rurales. L'existence de quelques activités agricoles - complémentaires et secondaires, insuffisantes souvent pour les besoins du bourg - est liée au spécifique des villes Pays Roumains, dans lesquelles les activités agricoles ont un certain poids jusque dans la deuxième moitié du dix-neuvième siècle.

En ce qui concerne les activités spécifiques urbaines, on observe la prépondérance massive du marchand, du butiquaire, les artisans ayant une place secondaire. Le bourg devient un centre de commerce permanent et périodique dans le même temps (grâce à ses boutiques et à ses foires) et il fait la transition du commerce itinérant et périodique au commerce stable et permanent.

Pourtant, bien qu'il ne s'agisse nullement pas des habitats ruraux, il est difficile de les considérer comme des villes. Tout cela dépend des critères adoptés pour définir ce que c'est la ville (la grandeur de la population, la fonction économique, le rôle politique et administratif, etc.). Nous préférons les considérer comme des localités urbaines même si elles sont, du point de vue de la population, plus petites que certaines des villages environnants mais il faut tenir compte non seulement du spécifique de l'activité économique mais aussi de la dynamique de leur développement ultérieur.

NOTE

1. ARTUR GOROVEI - "Fălticeni. Cercetări istorice asupra oraşului", Fălticeni 1938; MIHAI COSTĂCHESCU, "Satul și târgul Telinești din județul Odoștei", Iași 1930; D.FURTUNĂ, "Înființarea târgului Săveni", dans R.I., an I, no. 7-8, 1915, București, p. 125-134;

2. DIMITRIE CIUREA, "Orașele și târgurile din Moldova în cadrul perioadei de descompunere a feudalismului", dans "Studii și cercetări științifice, Istorie, Academia Română, Filiala Iași", VII (1956), p. 97-105.

3. NICOLAE IORGA, Recension a E. Schwartzfeld "Din istoria evreilor: împopularea, reîmpopularea și întemeierea târgușoarelor din Moldova", dans RI, an I, no 5, 1915, București, p 89-103.
4. Idem p. 102.
5. "Documente privitoare la istoria economică a României. Orașe și târguri 1776-1861" Moldova, seria A, vol II, București, 1960, p. 22, (sivant: "Doc. ec.").
6. "Doc. ec." p. 70-71,76, etc..
7. Idem, p. 237.
8. Idem, p. 48,76.
9. Idem, p. 76.
10. Idem, p. 22.
11. Idem, p. 75.
12. M. COSTĂCHESCU, op.cit., p. 30-32, A. GOROVEI, op.cit., p. 43-53.
13. "Doc. ec.", p. 15.
14. Idem, p. 223.
15. Idem, p. 16, p 123; "Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușei ", de AUREL V. SAVA, București, 1937, p. 256.
16. "Doc. ec. ", p. 15, 70-71, 77.
17. Idem, p. 77.
18. Idem, p. 70-71, 74, 77.
19. Idem, p. 15, 70-71, 77.
20. Idem, p. 77, 273.
21. Idem, p. 77.
22. Idem, p. 75, 77.
23. Idem, p. 75.
24. Idem, p. 251.
25. Idem, p.75, 77.
26. Idem, p.16, 75, 251.
27. Idem, p.251.
28. Idem, p.75,78.
29. Idem, p.16,75.
30. Idem, p.16.
31. Idem, p.123.
32. Idem, p.22, 77.
33. Idem, p.245-246.
34. Idem, p.47.
35. Idem, p.47.
36. Idem, p.71.
37. Idem, p.13.
38. N. IORGA, op.cit., p. 95-97, p. 99, etc.; D. FURTUNĂ, op.cit..
39. "Doc. ec. ", p.16.

NOI DATE DESPRE "BUZDUGANUL ÎNTREGIRII" DIN CORESPONDENȚA PICTORULUI COSTIN PETRESCU*

Gabriel BADEA-PĂUN

Cu prilejul sărbătoririi zilei de 10 Mai 1920 în Capitală, Regelui Ferdinand I i-a fost oferit "ca răsplată pentru vrednicia și buna conducere a Țării în 1916-1919" (1) un buzdugan, pe care ziarele vremii (2) îl arătau ca fiind asemănător "aceluia al lui Mihai Viteazul", realizat după desenele pictorului Costin Petrescu și executat de Casa René Boivin din Paris (3). Darul a fost oferit de un grup de 6 copile ale orfelinatului "Radu Vodă" din București, condus de Marin Ionescu (4), inițiatorul acțiunii și al susținerii sale prin subscripție publică.

Regele Ferdinand I îi răspunse caldului omagiu cu care acesta își însoțise gestul, cu următoarele cuvinte: *"cu o vie emoțiune primesc acest dar așa de frumos, buzduganul care odinioară era purtat de vitezii noștri voievozi, când tu pus întâia temelie a statului și au întrezărit visul pe care Dumnezeu Mi-a zut să-l realizez cu ajutorul iubitului Meu popor. Făurit din iubirea poporului cu atât mai mare plăcere cu cât știu că iubirea poporului românesc este temelie cea mai sigură și cea mai frumoasă cheazășie pentru un viitor tot mai strălucit Țării. Îl voi purta ca un semn de amintire a timpurilor celor mai grele prin care am trecut, dar și a zilelor celor mai glorioase. În el văd stăruințele de mai multe veacuri ale unui neam iubit, văd vitejia strămoșească a ostașului român și suferințele unui popor întreg și lacrămile care s-au vărsat dar care au dat un rod așa de frumos. Pentru Mine va fi un imbold și mai mare la muncă și strig: "Trăiască iubita noastră Țară!"* (5)

Ideea oferirii acestui dar, sugerată se pare pentru prima dată de Regina Maria și imediat îmbrățișată de mulți oameni politici ai vremii a fost însă cu mare greutate realizată, datorită lipsei surselor financiare.

Despre toate aceste avatururi ne stă mărturie corespondența purtată de Costin Petrescu cu Casa executoare René Boivin ori adresată diverselor personalități ale epocii, formată din 11 piese (scrisorii, memoriile, telegrame, chitanțe sau alte imprimare) aflate în posesia fiului artistului, arhitectul Radu Petrescu.

Buzduganul este din aur, împodobit cu pietre prețioase. Globul din partea superioară este executat dintr-o foaie de aur ajurată cu meridiane din oțel aplicate,

este surmontat de un cap de vultur cruciat, cu ochii marcați cu două rubine; se sprijină pe patru statuete feminine turnate din aur, care simbolizează teritoriile românești unificate în 1918. Mănerul este înfășurat cu benzi spirale din argint și aur pe care sunt înscrise, ca și pe meridianele globului marile bătălii purtate de poporul român de-a lungul istoriei. Este ornamentat cu motive geometrice cizelate ori gravate, specifice "neoromânismului"- varianta națională a art nouveau-ului european.

Dimensiunile piesei sunt următoarele: lungime 70 cm, din care lungimea statuetelor 11 cm. și diametrul sferei 10,30 cm.; având greutatea totală de 2000 g. (6).

Correspondența legată de buzdugan a fost ordonată în ordine cronologică în momentul organizării arhivei chiar de artist. Dintre ele 8 poartă date specificate în text, celelalte putând fi plasate în contextul cronologic cu ușurință după o sumară analiză a textului. În această ordine cronologică, însoțindu-le de comentarii, voi prezenta aceste piese.

Prima este datată 1/14 februarie 1920, expediată de inițiatorul acestei întreprinderi, Marin Ionescu, agricultor din județul Ialomița, ca răspuns, după câte lasă să se înțeleagă, la cererea pictorului de a achita o sumă de bani în aconto, pentru executarea buzduganului, cursul de schimb ridicând probleme, ce greu pot fi depășite: "(...) am încercat să fac cum scrieți dar îmi este imposibil fiindcă s-a desființat serviciul de valută". Între aceasta și următoarea ce se păstrează există o alta datată 27 Martie, pierdută. În cea de a doua datată 6 Aprilie 1920, Marin Ionescu se plânge din nou de cursul scăzut al leului: "(...) vă rog să mă credeți că și eu sunt foarte mîhnit de ghinionul care mi se întâmplă din cauza valutei, dar cine și-ar fi putut închipui că leul nostru să fie atât de scăzut" și continuă propunându-i pictorului "să luptăm împreună să obținem valuta oficială și să ne dea guvernul ce nu s-o ajunge".

Greutatea cu care vor fi onorate notele de plată îl vor exaspera pe Costin Petrescu care 3 ani mai târziu, în 1923, încă scria memoriei pentru achitarea sumei în integralitate.

A treia și cea mai importantă piesă, este adresată de Costin Petrescu ministrului de război: pe en-tête-ul pe care este scrisă este consemnată adresa pariziană a pictorului: hotel Bellevue, 39 Avenue de l'Opera. În ea pictorul propune varianta cea mai avantajoasă pentru drumul spre țară al buzduganului și o expoziție posibilă, în care obiectul să fie expus înaintea oferirii lui Regelui; asemenea se cerea și o clarificare a tuturor detaliilor legate de modul în care avea să se facă plata.

Încă de la început pictorul oferă o scurtă descriere a obiectului: "Buzduganul reprezintă un fel de măciucă ghimpată rezultând din liniile stilizate ale vulturului, între aripile lui de jur împrejur cele patru surori îl susțin. Pe tubul

lui în spirală și în decorațiuni aur și email o inscripție comemorativă și apoi mânerul. Totul este executat în stil vechiu românesc din argint, aur email, rubine și perle". Descrierea este însoțită de un desen lămuritor (singura schiță păstrată, cu excepția desenului acuarelat final conservat în colecția arhitectului Radu Petrescu) pe pe manșeta din stânga, mijloc, executată în tuș.

Execuția urma să fie gata cum scria, în ziua de 25 aprilie, Costin Petrescu urmând să plece în țară, cu obiectul în ziua următoare, cu speranța că va putea fi și expus: "(...) Cred că înainte de solemnitatea predării lui ar trebui expus câteva zile cu plată. Execuția lui atât artistică cât și materială este într-adevăr impecabilă". Cu banii obținuți în urma vizitării urmând a se completa suma de 53 000 lei, partea lipsă din suma finală; operațiune ce avea să survină după cântărirea pieselor și executarea cutiei, încercându-se "expediția lui prin valiza oficială, căci altfel ar fi mari greutăți de taxe de vamă".

O telegramă urgentă din partea doamnei Boivin, una dintre fiecele fondatorului Casei, ce a preluat afacerile după moartea lui; sosea în zilele următoare, la 21 aprilie pe adresa hotelului în care era găzduit pictorul, ce îl înformează că Principesa Elisabeta, fiica cea mare a Reginei Maria, aflându-se la Vichy ar fi încântată dacă ar putea vedea obiectul. Iar o alta, din 23 aprilie, urgentează lucrările, trimițând un eșantion din emailul cerut la hotelul artistului. "Je vous envoie l'échantillon d'email pour le sceptre, si la couleur est votre désir, téléphoner ou passer me le dire au debut de l'après midi pour ne pas perdre de temps."

Urmarea scrisorii din 11 aprilie va fi vizita pe care o va face artistului, Nicolae Dragomir, ofițer de artilerie ce își depune cartea de vizită, ce constituie a 6-a piesă a dosarului buzduganului, la adresa pariziană a lui Costin Petrescu, cu următoarele cuvinte pe verso: "un ordin urgent al Ministerului de Război, îmi spune să mă pun în legătură cu Dvs. pentru a plăti și expedia imediat buzduganul M.S.Regelui". Urmată de două telegrame secrete, fără dată, parțial cifrate, tot la adresa pariziană: "Nous n'avons pas des francs. Alimăneșteanu" și a doua de la București, dând de înțeles că totul s-a perfectat: "Affaires arrangees", semnată Christescu. Costin Petrescu sosește la București însă, fără a achita suma datorată Casei Executoare și fără a fi primit drepturile de autor ce i se cuveneau. Această situație este probată de două adrese ale direcției contabilitate a Ministerului de Război din 5 septembrie 1922 și 10 mai 1923. Pictorul considerându-se ultragiāt nu a vrut să mai înapoieze un rest de bani ce rămăsese în posesia sa, după plățirea buzduganului. "(...) Cum pentru rambursare nu s-a vărsat decât 50125 lei și de atunci până acum au trecut aproape doi ani de zile, avem onoarea a vă ruga să binevoiti a vărsa restul sumelor până la acoperirea cheltuielilor, 39450 franci francezi spre a descurca astfel gestiunea comisiei militare, care în prezent se verifică la serviciul lichidări.

La aceasta artistul a răspuns cu un lung memoriu exprimându-și poziția: "Dle. Ministru, potrivit întreb./Min. Resbel la adresa Dvs.no. 4006/10 mai 1923 relativ la socotelile confecționării buzduganului M.S.Regelui ce s-au făcut după proiectele mele, am onoarea a vă da următoarele lămuriri. În 1920 mă aflam la Paris delegat de comitetul buzduganului M.Sale să supraveghez executarea lui ce se făcea la Casa Boivin după modelele mele. Lucrarea fiind terminată iar suma insuficientă deoarece comitetul strănerii fondului nu mai da semne de activitate, am scris o scrisoare Dlui. Ministru de război, pe atunci Dl. general Rășcanu, scrisoare care probabil se găsește la dosar, să înlesnească plata lui prin sucursala noastră din Paris, adăugam în scrisoare. Acest ajutor anticipat ar putea fi acoperit prin bani ce s-ar alege din expoziția cu plată a obiectului, care trebuia să aibă loc cu mult înainte de 10 Mai, data fixată pentru solemnitatea predării. Răspunsul afirmativ a sosit cu atâta întârziere încât abia în ziua de 9 mai buzduganul a sosit la Ministerul de Război, adus de curierul militar. Am spus D-lui. Ministru Rășcanu ca să amâne solemnitatea predării buzduganului pentru altă dată, spre al expune la Atheneu, pentru ca din încasările intrărilor să se acopere nu numai plata lui, dar și plata mea ca autor precum și restul cheltuielilor mele ocazionate de șederea mea la Paris 7 săptămâni în scopul conducerii lucrărilor. D-sa. consultă chiar în seara de 9 mai pe M.S.Regele și mă vesti că a 2-a zi, irevocabil, va urma a se face predarea buzduganului, făgăduindu-mi că se va ocupa personal cu plata și restituirea cheltuielilor mele. Deoarece până acum nu numai că n-am fost satisfăcut, dar am pierdut și ocaziunea de a mi se expune public opera, ceea ce în profesiunea mea e un lucru de căpetenie, propun următorul lucru. Cu ocazia încoronării Suveranilor am executat proiectele coroanei M.S.Regina, precum și mantiile de încoronare ale M.L. Regelui și Reginei. Dacă aceste obiecte (7) împreună cu buzduganul s-ar expune cu fastul cuvenit în Capitală și în principalele orașe din țară, ar da rezultatul următor: ministerul și-ar acoperi deficitul, dreptul de autor 10% mi-ar răsplăti munca și propriile mele cheltuieli, iar beneficiul cel mare s-ar putea îndrepta spre operele de binefacere ale M.S.Regele. Totodată aş avea și satisfacerea expoziției publice a operelor mele."

Abia la 4 mai 1923 este plătit integral Casei René Boivin costul manoperei; chitanțele se păstrează în arhiva arhitect Radu Petrescu. Costin Petrescu și-a realizat visul de a-și vedea lucrările expuse în sala Atheneului câțiva ani mai târziu când a împodobit sala cea mare cu fresca narativă a Istoriei Naționale.

NOTE

1. Fragment din inscripția de pe manșeta buzduganului.
2. "Dacia Trajană" - ziar național independent, Sibiu, anul 1, nr. 65, p. 1.
3. Casa René Boivin a fost fondată în 1892 și a avut o amplă activitate după 1917 când, a fost preluată de ficele sale doamnele Boivin și Sonrel. Casa activează și astăzi (vezi "Catalogue International Exhibitions of modern jewellery, 1890-1961" London, 1961).
4. Agricultor din județul Ialomița.
5. FERDINAND I REGELE ROMÂNIEI, "Cuvântări", 1899-1922, Fundația Culturală - Prințesele Carol, București, 1922, p. 153.
6. ȘTEFAN BURDA, "Tezaur de aur din România", Ed. Meridiane, București, 1979, p. 48, 82, 166.
7. Artistul a executat toate accesoriile pentru încoronarea din 15 octombrie 1922 (coroana Reginei Maria, mantiile Regelui și a Reginei, rochia Reginei Maria, baldachinul și cortegiul personajelor istorice).

* Lucrarea a fost prezentată la sesiunea cercurilor științifice studențești, organizată de Societatea Petru Maior și Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Istorie-Filosofie, Cluj, 13-15 mai 1994.

Summary

For the Coronation from the 15-th of October 1922, of King Ferdinand and Queen Mary, the Romanian painter Costin Petrescu designed a sceptre, realised at René Boivin, in Paris. This article presents the correspondence of Costin Petrescu with René Boivin and other persons, concerning technical and artistical problems. All these letters were published for the first time and they are preserved in architect Radu Petrescu archive.

SPATIAL AND TEMPORAL HORIZON ON THE LEGIONARY NEST*

Alina TUDOR

For someone who uses to study the history - especially the history of political parties - by using the classic methods, the title of this presentation may sound original. But for the historian of the LEGIONARY MOVEMENT, this title will find very soon its explanation. This is because the Legionary Movement isn't a party like others. Appealing to the spiritual nature, the so-called "irrational" of the national collectivity, the Legion used - I dare to say that it was inevitable to happen - specific methods, trying to achieve a complete integration of the individual inside the community he joined, initially, of his own free will. The aim of the legionary education was to build a new man, who must have a new perception of the history and especially of the Romanian development.

This paper tries to describe - of course, very summarily - those original structures that the legionary doctrine built for using them at the making of this new man. Those structures represent, in fact, the essence itself of the legionary organization as a political party.

The most important novelty for the legionary organization is the NEST. They were small formations, made by three to thirteen members, conducted by a chief. In "The Little Book", the Captain (conceived them like "small families" and "churches". The nest was "the basic cell" of the Legion. This way to organize a party was considered by some intellectuals very suitable for an agrarian country, where the most part of the people lived scattered in small villages. (1)

But the most important feature of the nest is that, inside it, they created a new way of life. The nest was a special space, where any individuality was vanishing; the only important thing was the community. Codreanu described the nest as a "small legionary family based on love". And he added: "We haven't members, individuals. We have only nests. The Legion is formed not by a number of members, but by a number of nests." (2) So, the nest is itself a spatial model, a collectivistic one, very normal for a collectivistic movement.

The system of nests had a remarkable elasticity. It grouped on ages, sexes, cultural levels the legionaries from a certain geographical zone. There were three kinds of nests: the Brotherhood (for the youngmen between 14 and 20 years old), the nest for Ladies and the Legionaries' Corp (between 21 and 28 years old). Each one of these kinds of nests had its own ideal of social life and a system of values which had to be assimilated by its members.

In "The Little Book", the life of the nest was regulated step by step and the same minuteness conceived the entire legionar's activity, either he was "educated" (a common member of the nest) or "educator" (the chief or an older member).

The Legion presented itself like a legalist movement, which operated inside the Romanian state and respecting its laws. So, this is the first feature of the legionary model: it is built inside the spatial and temporal structures of the state and starts from these structures. The life of the nest was programmed to go on Saturday afternoon and on Sunday. The rest of the time, the legionars must - as Captain ordered - to work hard at their jobs.

Saturday afternoon, the legionars met inside the nest for "an hour sitting", this so-called "hour of the Country" (3) must go on in a perfect harmony, to make easy the open talks and to see the purification of the souls of participants. The life of the nest watched a model which combined the religiosity with the military discipline. Captain's point of view is like monastic rules and he don't accept any deviation: "Less talk, more think, nothing to disturb the majesty of the silence and harmony. I mean that you must exercise hecomplet silence". (4) The time spent together by the members of the nest was very important. It was a way to control peoples, but also to use their capacities for the benefit of the Legion.

The punctuality is a legionary virtue, as "the legionar must be a gentleman". (5) The most important thing in this point wasn't the politeness, but the legionary discipline. The individuals equality (seen in positive sens: to rise everybody to the highest cultural level, that the Captain desired to be the main feature for the new legionary man) has, in this very rigid point, its best representation. Here is what "The Little Book" said: "If the chief of the nest fixes the sitting at nine o'clock, than everybody must be here just in time, not earlier and not later. Nobody to make the others to wait". (6)

The beginning of the sitting was made after an entire ritual. The chief of the nest and, in the same time with him, all the members invoked God's good will, and the dead legionars' memory. They stated their faith in the Romanian future and swore loyalty to the Legion. At this point the sitting was opened.

The time that the legionar spent inside the nest had, actually, two main parts. I shall call them "the Church time" and "the debats time". First of them is the most important and the most interesting.

An important part of the Romanian intellectuallity between the wars thought as the main condition for the fulfillment of its destiny in Europe, the return to the traditional values of the nation; the village (the peasant community) and the orthodoxe faith. The Legionary Movement tried to put into practice this model which the others built only theoretical. Inside the

Brotherhood, for example, the religious education came first. The youngmen must to recognize, "to love the Lord and to behave after the christian model".

The collective prayer was the most important for the legionars. They believed that "the power of the divine forces is as great as the call, the prayer is made jointly by all the people. That's why, in the sittings of the nest, Saturday evenings, you have to pray and to advice all legionars that, the next day, Sunday to go to church." (7)

Often in his "circular letters" to the nests of the country the Captain asks the legionars to pray, during their sitting, for the fulfillment of a certain political task.

Sunday has a special signification for a legionar. It was first of all christian holliday, when everybody went to the church to listen the service. All the legionars must go to the church on Sunday and in every orthodoxe holliday.

Here we must insist on the legionar religiosity, with its very special features. I talked, in the beginning of my presentation, about the legionar "colective prayer". I mentioned that the legionary nest was conceived like a church. The church is for the legionar, the space of the Romanian spiritual unity. It is conceived like "the last harbour" for the people. But the legionar never came alone in the Church, to stay by himself to face to face with his God. The legionary doctrine considered the collective prayer more efficient than the individual one. Legionars pray together for their collective aims. They pray for the Captain and for anyone who need God's help. The place where many legionars meet to pray becomes a church; the nest has the same role: the soul's purification. But the legionar who prays alone feels sad and lonely. The reason: away from the community, individuals worries become nonsense. The Church means, for the legionar, the space of the collective purification, of the spiritual community in the name of Jesus Christ.

Another important moment of nest's life is "the debats time". It was not only the analysis of the public activity, criticism or organizing proposals, but also they built around these talks an entire spiritual edifice where every legionar must find his intimate preoccupations.

The talks were depending on the kind of the nest.

The teenagers' education inside the Brotherhood must have many sides: christian education, national education, social education "in the spirit of the justice and social equity and creative work" (8). But the teenagers must get, in the same way, "the sanitary education", that means "he, the teenager, must be kept away from numberless diseases, especially venereal diseases, which exhaust all the power of our youth".

The same education must be followed-up inside the nest for Ladies, but the main idea of the educational process was that they were to became mothers.

Also, depending on the surrounding where the nest worked (town or village), there were new subjects for the discussions. Thus, while the nests from the country debated, e.g., the up-to-date problems in the agriculture, the intellectuals in the city debated the legionary doctrine, analysed the development of the Romanian society and proposed solutions for the building of "the legionar Romania".

Inside the nest, the legionars must be friends, not to fight each other. As the Captain said, they must be a "small family". Theoretically, there were no traitors among them. Practice was a little different, but we have not here the place to talk about it.

The end of a sitting was, the same, similar with beginning, full of symbols. All the legionars stood up, the faces to the east ("where the sun rise"); they greeted with their arms stretched to sky and they swore loyalty to the Legion.

At the end of the paper we can see that, by their spatial and temporal model, the legionars proposed a reconstruction and a reevaluation of the daily life. They tried to make his life more ritualized, more dependent on the tradition and on religiosity. They also struggled against the "rationalism" (seen as atheism and incapacity to devote yourself to a cause) and the individualism (seen as selfishness and lack of patriotism).

This new life style, proposed by the legionars, found in the Romanian inter-wars society an important number of supporters. That's why it is important for the Romanian history, and also because its originality, I think it is interesting to be studied by the foreign scholars.

NOTES

1. Francisco VEIGA, "Istoria Gărzii de Fier" ("History of the Iron Guard"), Buc., Ed. Humanitas, 1993, p. 110.
2. C. Z. CODREANU, "Pentru legionari" ("For the legionars"), Sibiu, 1936, Ed. "Totul pentru țară", p. 338.
3. C. Z. CODREANU, "Cărticia șefului de cuib" ed. 7, Câmpulung, 1937, p.8.
4. idem, p. 9.
5. idem, p. 9.
6. idem, p. 35.
7. idem, p. 49.
8. idem, p. 24.

* This paper was presented at 5-th ISHA Congress.
Utrecht - April - NETHERLANDS

ZIONISM AND MESSIANISM

Eastern European Jewery and Theodore Hertzl

Georgiana CONSTANTINESCU

Among different alterities in the medieval Europe, Jewish case is remarkable constant and intense. The situation of "nocountry people", burden of the decid accusations, always turned to self-defense, generated spurning reactions, base for the future antisemit ideas. Modern era assumed the myth of jewish conspiracy, especially in the 19-th century. Jewish reply came in the end of mentioned century: zionist idea, moving great energies of Israel's people.

Divine announcement:

"The lord your GOD is bringing you into a fertile land - a land that has rivers and springs, and undergrounds streams gushing out into valleys and hills, a land that produces wheat and barley, grapes figs, pomegranates, olives and honey."

(Deuteronomy, 8, 7-9)

was repeteaded and memorized through centuries, but always unfulfilled. It was the year 1896 when a journalist in Viena, jew by birth, published "Der Judenstaat" - "The Jewish State", and his name was Theodore Herzl.

The book was very small (80 pages), but it's career became very longevive. Principal theme was simple: necessity of raising a Jewish state. Immediately one of Herzl's friends, Nathan Birnbaum, founds a name for the new idea: zionism, derivated from Zion's name, symbol of Jerusalem and judaism.

At that time, european jewery was too much divided (from material and cultural point of view) to give one answer to the zionist provocation.

Having important positions (materially speaking, and also culturally), western Jews requested as only claim their assimilation in societies in which they were living. Antisemitism and his promotors were serious problems, but almost everyone was convinced of their future elimination.

A different situation we can see in the East of Europe. Here, the antisemitism was a daily realty, not an intelectual abstraction. The political statut of jewish population was a little variable in the states who composed this area (Russia, Romania, Bulgaria, Poland, Ukraine, Serbia), but, generally, was the same: the lack of civil rights, restrictions on marriages, proffesions, limitations of living area and of

travelling area, "numerus clausus" stopping the access in Universities, etc. The intensity of restrictions is diverse in every state; contemporary documents are mentioning as "black extremity" of antisemitism Romania and Russia (here, in 1881 - 1884 were the greatest pogroms in Europe before the second world war).

Eastern Jew-ery was very poor and lived almost a rural territory, in little villages called STETL. In a lot of cases those stetls were isolated of christian world (their language was the Yddish). But, for the material, social and cultural atmosphere of a stetl one consult Shalom Alehem's literary work or ex chiefrabbi's Moses Rosen volume of memories "Dangers, Tests and Miracles" (see bibliography).

At the end of 19-th century, we can resume, there were more thinking currents: religious messianism, mythological messianism, assimilationism, zionism (religious or atheist), mixed in the great movement which stimulated Jewish people to establish his national state in 1948. Faced with the tough life conditions and with Slav antisemitism in expansion, this mixture will explode and will transforme an utopia in an irreversible reality.

Theodore Herzl was preceded by some intellectuals, Jews from poland space or Russia especially; the most important part of their works tried to cultivate to Jewish reader the responsibility of a glorious past, rescribing in atheist plan the idea of the chosen people who is continuing his messianic mission for the humanity. The most important exemple is Leo Pinsker, doctor from Odessa.

But the influence of those works was limited; they were known by some intellectuals, not by masses. The liaison between the two levels was made by HOVEVEI SION Associations, conceived like the Jewish youth's organizations.

The most important fact of my demonstration comes to light in 1896, when Theodore Herzl wrote and published "the Jewish State". There is some difficulty to say what is the liaison between T. H., his work and Deryfuss Affair.

There are a lot of points of wiew and questions: was He impressed and influenced by Dreyfuss Affair? In what sense? Was his work the fruit of this antisemit concourse of events? Was it his credo fo his entire life? We have supporters for every hypothesis, but in this moment I am interested only by the book's impact, not author's.

"Messiah is here, a tall handsome man from Viena, a sort of a doctor", remembered David Ben Gourion, future founder and premier of Israel, he heard in the little polish stetl of his childhood.

Chaim Wiczmann, future leader of zionist movement and of Israel, student at that time, said later: "Herzl's provocation came from the heaven, like a Thunder". "From Russia, Galitzia, Romania, from every country were the jews were opressed comes a lot of letters of approuval, congratulation, encouragement; from Palestina Herzl received an enthusiast letter from the first colons." [Baruch Hagani, see bibliography, nr. 5]

Theodor Herzl himself comes to fabulous dimensions: he is tall handsome, his voice is like a thunder, and God has chosen him to bring back Israel's people to Jerusalem.

He is also "the new Moses who will bring Israel back in his home - Zion."

"I can see with my own eyes how my fabulous legend starts", wrote Theodore Herzl in his diary. The first zionist congress (Basel, 1897), where participants were nearly exclusive eastern, greeted the theatral appearance of Herzl with the old Jewish battle-cry:

YECHI HAMELECH - LONG LIVE THE KING

At least, no one of contemporans was able to see that Herzl was not what we called a zionist. Palestine, Jerusalem, Zion were not important from him (in his book he didn't mention them); his official missions to Europe's great powers were finished with results which zionists movement prefers to forget: Madagascar, Argentina, Uganda. In the end, Herzl had to accept: only Palestine and Jerusalem can be accepted as homeland for Jews.

What were zionism's chances at the end of 19-th ? Perhaps, his chance was the fact that Herzl's ideas were bad known. His accuracy in matter of statal organization, is clear but his fantasy (he was dramatic author) comes to light unconscious. In 1896, he was drawing the plans of the greatest cities in Jewish state; he know were the theatres will be placed, he same the circuses, the avenues, the great buildings, he fixed the time for the greatest national hollydays, etc. This ideas, and also others, if they were known very well, perhaps they will bring to Herzl a glory of writer, not of Messiah. Jewish people has always his prophets, his dreamers and his inovators, but they are only what they are.

How one can explain Herzl's fame? I think he was the man of his era because he superposed great messianic current which promoted him to the dimension of a saviour. In the same sense, his death (on 1904, July, 3rd) represented an important moment. Probably, every Jew in Europe was in morning after the man who was near to be a new Moses. His legend becomes now a myth, one of the strongest myths of modern Jewish history and historiography. Zionist's movement leadership was preluated by a team of pragmatistical persons and the religious fever turns down. It comes back in 1948, at the foundation of modern israelian state.

I can conclude: zionism was the natural result of Jewish messianism and is a good example to demonstrate how strong and lasting myth can be.

Was Theodore Herzl a real zionist and a real Jew, a patriot burnt by love for his people? It is hardly to say. His Jewish culture was inexistent; he didn't know hebrew alphabet, specific prayes, how to behave in a synagogue. Once, he was invited with Nathan Birnbaum to Great Synagogue in Vilnius, Lithuania. The great surprise has appeared when the two apostoles of zionism were not able to open a Jewish prayer-book. But his faith in zionism was strong, and he gained his front place in the history of Israel's people. He is the symbol of an era; israelian hitoriography call him "the Visionar".

But what is contribution of eastern Jewery in this movement? Excepting "their enthusiasm, their need of security and confort" (Baruch Hagani, see notes), they

offered leaders, hope, a little material support, and two fundamental symbols: HATIKVAH (national hymn of Israel today), who means " hope", written in Jassy in jewish house, and "DIE HERZL FLAMMEN ", actually the symbol of israelian state, his national flag.

Anyhow someone studies that problem, he can't deny the strong liaison between first promoters of zionism and eastern Jewery. There where also some oppositions to Herzl's ideas even in the East (see so-called " protest rabbiner ") but they remain minoritar.

That is a very little and summar presentation of a complex situation, important for Jewish people as it is for Europe. This study was conceived like a short frame of fundamental problems for the persons who don't know anything about them and, I hope, for the future to offer a more composit study on that matter.

BIBLIOGRAPHY

-in romanian language:

1. chief-rabbi dr. MOSES ROSEN: "Primejdii, incercări, miracole", Ed. Hasefer, Bucharest, 1989 (there exists also an English edition with the title "Dangers, tests, miracles"), "Biblical essays", Ed. Hasefer, Bucharest, 1992.
2. J. BROCIER: "Chestiunea israelitilor románi" ("The problem of romanian israelites"), Bucharest, 1912.
3. T. HERZL: "The jewish state".

-in other languages:

4. P. KORZEK: "Juifs en Pologne", Presse de la Fondation National des sciences politiques, France 1980.
5. B. HAGANI: "Le sionisme politique et son fondateur, Th. Herzl", Paris, 1918.
6. A. EBBAN: "My country-a story of modern Israel", Tel-Aviv, 1981.

LE MYTHE DE CONSPIRATION DANS LA ROUMANIE D'AUJOURD'HUI

Leonard DRULĂ

Aujourd'hui c'est une certitude le fait que le domaine où se manifeste l'imaginaire est très étendu. Il n'y a pas aucun fragment de la réalité qui ne soit pas tributaire au l'imaginaire. Cette constatation est explicable si nous considérons le rapport imaginaire-réalité où l'imaginaire fonctionne comme "filtre" qui épure la réalité, retient et structure cette réalité d'une manière particulière. La réalité dans sa plénitude est très compliquée, elle contient une multitude d'impulsions, de messages, de dates. Ce qu'importe c'est la reconstitution sur le plan mental de l'individu ou d'une communauté; l'image, par rapport à la réalité déterminée, agit par le truchement d'un critère sélectif. La réalité frappe par l'abondance de ses messages, elle est un conglomerat, d'autre part, l'imaginaire a un caractère sélectif, mais cohérent et en même temps significatif. En passant par filtre de l'imaginaire la réalité se transforme en une image. Les individus, les collectivités, pensent en images qui sont des réflexions de la réalité, mais qui ne sont pas identiques avec la réalité. L'image est une réduction maximale de la réalité. Malgré ses formes spécifiques de se manifester, l'imaginaire présente des structures stables, archétypales, qui sont perceptibles d'une manière particulière, sur des plans et avec intensités distinctes. De ce point de vue, il est évident que ni la vie politique, ni d'autres segments de la réalité ne font preuve d'immunité vis-à-vis de l'imaginaire. En dépit de cette évidence, l'imaginaire politique est une "découverte" récente des spécialistes. Pendant la dernière décennie, l'imaginaire politique a gagné l'intérêt des spécialistes. Par exemple, RAOUL GIRARDET a infirmé l'auréole d'idéalité de laquelle s'entoure la politique et il a démontré que la pratique politique ne se déroule pas d'une manière logique et cohérente, avec des objectives, des règles et des idéologies précises. (1) Au contraire, l'imaginaire politique connaît l'existence d'un fond qui n'est pas logique et cohérent. La politique a englobé beaucoup de tentations de l'imaginaire, elle a entraînant des passions, parfois déchaînées. Evidemment, il n'y a aucune société qui soit dispensée de ces tentations. Si cet aspect ne peut pas être nié, la question relative

à l'intensité des manifestations de ces tentations se pose autrement. De ce point de vue, il est certain que les systèmes totalitaires, les sociétés en quête qui se trouvent dans des périodes de restructuration, donc les sociétés en crise, deviennent plus sensibles à ces fantasmes qui se détachent de la sphère de la logique.

Les spécialistes essaient de mettre en évidence quelques mythes essentiels qui ont caractère de permanence. Par exemple, RAOUL GIRARDET met en évidence quatre mythes: a) la conspiration (le complot), b) le sauveur, c) l'unité, d) l'Age d'or. Cet auteur croit dans l'existence d'un nombre limité de mythes qui, par rapport à une conjoncture particulière, connaissent des nouveaux aspects, des formes spécifiques de manifestation (2). D'ici résulte la dépendance de la politique par rapport à l'imagination. C'est facile d'observer la présence des fantasmes dans la vie politique.

Le but de cet exposé est de mettre sur tapis le mythe de la conspiration qui se manifeste dans la vie politique rommaine après les événements de l'année 1989.

Le mythe de la conspiration représente une tentation quasi permanente dans la vie politique d'une communauté. Le point de départ réside dans la façon d'une communauté de se percevoir, elle-même, dans ses éléments particuliers. Autrement dit, nous nous trouvons devant l'image de l'autre transposée dans le plan politique. Il y a la tentation de considérer l'adversaire politique comme étant "l'autre", complètement différent, avec une autre manière de penser, et une manière différente de se manifester. Par conséquent, cet "autre" inspire la méfiance; quant au tentent qu'il poursuit, il inspire l'inquiétude de sort qu'on arrive à la négation de cet "autre". Cet "autre" accusé, ou plutôt présente, comme poursuivant des buts souterrains, vaguement défini et par conséquent dangereux, peut exister à l'intérieur autant qu'à l'extérieur de la cité, menaçant avec l'occupation de l'espace entier de la cité. Donc on crée, on entretient et on amplifie plus ou moins délibérément l'idée d'une conspiration qui menace la cité, de l'extérieur, autant que de l'intérieur. Evidemment, ces deux types de conspiration s'interfèrent, se complètent. De ce point de vue on croit nécessaire encore une précision, la mythologie dans le cadre de la vie politique. Ces mythes seront ne sont pas une invention totale. Il est facile de saisir le peu de vérité qu'ils contiennent, mais dans la majorité des cas, ce point de départ est substantiellement dépassé, déformé.

En fait, on extrait quelques éléments de la réalité, brusquement détachés, amplifiés et créent l'image d'un véritable siège ayant à l'origine des forces obscures, ténébreuses (3). Si ces tentations d'inventer des conjurations, des complots, sont propres à chaque société, à chaque époque ou groupe social, le degré d'intensité n'est pas uniforme et mais elles présentent des différences

sensibles: comme je l'ai indiqué ci dessus, les sociétés en crise sont plus sensibles, plus attirées par ces tendances. Par exemple, il est facile de saisir le fait que, dans les régimes totalitaires, on développe et on entretient de vraies psychoses autour de ces complots. Dans ce cadre, "la thème du complot" est extrêmement vivant, en mettant sur le tapis l'idée d'un virtual complot generalisé, qui menace la cité, autant de l'interieur, autant que de l'exterieur. On peut regarder comme significative l'idée qui a servi dans l'URSS et dans les états satellites (parmi lesquelles la Roumanie) concernant un potentiel danger qui les menaces de la part des états occidentaux.

D'ailleurs, il faut qu'on prenne en consideration l'appetence de chaque système totalitaire de mettre en scène l'existence d'un complot, de se considerer, lui-même, comme cité étouffée, assiégée, ayant par ceux-ci, elle obtient la légitimité dont bénéficiait pas avant. Par conséquent, le régime se proclame l'esprit toujours éveillé, qui veille au bonheur de la nation a laquelle il sollicite de la solidarité, en poursuivant en même temps la création d'un cadre qui lui confère la justification d'éliminer les opposants. Le régime poursuit ainsi l'obtenir du concurs de la communauté. Après son instauration, le régime a besoin d'une justification implicite et explicite de ses mesures punitives.

Le parti unique s'identifie à l'état, aux ideaux nationaux et ainsi aucune contestation ne pourrait être qu'un acte antipatriotique, antinational. Les systèmes totalitaires, les sociétés qui se trouvent dans une période de réorganisation, encore prouvent une plus grande sensibilité à des tentations de ce genre. Une pareille société est la société roumaine après l'épisode de Décembre 1989. Un système s'est écroulé et un autre a pris ou tend de prendre sa place, une table des valeurs est remplacée par une autre. C'est une période de recherche, ce que constitue un "terrain" sur lequel les mythes politiques se naissent facilement. Mon intention n'est pas de mettre en discussion l'aureole de sacralité qui a été attribué aux événements de Décembre 1989, considerées comme un nouveau début, comme une renaissance due à la volonté divine.

Décembre 1989 est devenu symbole, système de référence auquel on rapporte tout. Les événements ont été soit antérieures, soit postérieurs par rapport du moment 1989. L'intention de cet exposé est de regarder dans la perspective de l'imaginaire - sans pretention d'exhaustivité - la competition politique ulterieute à l'évenement. Ce qui est interesant c'est la manière de laquelle les forces politiques qui sont constitués ont édifié leur légitimité, en usant - plus ou moins - délibérement, le mythe de la conspiration. Par exemple, dans sa tentative de remplir le "vide de pouvoir", le FRONT DE SALUT NATIONALE s'est efforcé de légitimer ses positions. Ce que compte c'est l'image que chaque force politique se confectionne qu'elle même et par rapport à laquelle elle definit ses opposants.

Par exemple, la nouvelle "pouvoir" soutient à l'infini qu'elle est pouvoir institué directement de la révolution (4). Puis, nous assistons à ce que est devenu un concept: l'idée "d'exaspération".

Et voilà comment s'établit une légitimité. Confronté aux premières manifestations contestataires, le 12 et le 28 janvier 1990, le FSN s'autoconsidéra comme étant une organisme étouffé, assiégé. La presse pro-gouvernementale et la TV ont amplifié et entretenu l'idée de la contrainte de la rue, des forces obscures, extérieurement identifiées aux partis politiques d'opposition. Je considère qu'il est nécessaire de mettre en évidence le rôle que la presse et particulièrement la TV ont dans la formation des idées ou d'une perspective sur la vie politique. Le rôle de la TV fut essentiel, décisif dans l'apparition d'un point de vue concernant le climat politique. Son message, par rapport à la presse est plus simple et plus profonde, et ce qui est très important, la TV réussit à progressivement former une image qui détermine des opinions. Cette chose est explicable si nous considérons l'idée qui a fonctionné, celle que l'image s'identifie à la réalité. Par conséquent, le FSN eut la tendance de se présenter lui-même comme une formation politique confrontée à des actions contestataires, en lançant des appels qui semaient la panique par la TV... On proposa l'idée d'une conspiration qui menaçait avec la "destabilisation", un siège engendré par des personnages suspects, qui menaçaient la cité. Ce qui donnait l'image d'un assaut du "mal", de "l'obscur", du "ténébreux" contre le "bien". Le "pouvoir" se considère l'expression de la volonté populaire, s'identifie au peuple, à ses aspirations, pendant que l'adversaire est un "autre" complètement différent, capable de violence, un autre qui a miné l'équilibre, a menacé l'harmonie de la communauté. Nous voyons ici une pratique spécifique à chaque société ou régime politique; ce que diffère est, peut-être, l'intensité, la manière de mettre en scène la conspiration. A partir, de là est mise en circulation une image de "l'autre" déformé, un "autre" périphérique image qui se reflète aussi dans le langage: "ivrognes", "turbulents", "déclassés", "manipulés" (5) et ainsi de suite. D'ici résulte la perception de "l'autre" comme ayant une manière de penser très différente, et étant guidé par des raisons obscures, nuisible à la communauté.

Ce mythe du complot s'intensifie au début de ce que deviendra "le phénomène Place de l'Université", par l'intermédiaire du bruit politique, de la presse gouvernementale, des montages, diffusés par la TV, qui ont mis en évidence l'image d'un lieu obscur, habité par des êtres corrompus qui auraient menacé l'édifice social. (6).

Après l'identification des autres avec les "gueux", nous avons assisté à la diversification terminologique par laquelle "l'autre" prend corps comme un personnage grotesque poursuivant la sape de la communauté. La TV, par ses

réportages, met à la disposition de tous l'image d'un lieu ténébreux, peuplé des êtres qui sortent de la sphère du normal. L'idée d'un lieu qui cumule tout ce qu'est altéré dans la société fût mise en circulation. La "Place de l'Université" est le lieu des drogués, des consciences manipulées, des "psychopates", des "déséquilibrés" (7). Donc, l'établissement est menacé, on attend à la silence, à l'ordre, à l'harmonie de la communauté. Cette conspiration a été identifiée avec un complot légionnaire, fasciste. Le discours présidentiel, vis-à-vis des agitations déclanchées dans la Capitale (le 13 juin 1990), est éloquent de ce point de vue. En même temps, la TV transmettait des images du chaos de la Capitale, des incendies, des immeubles devastés, des confrontations violentes. Puis sont mises en circulation des nouvelles "preuves" pour mettre en évidence le complot légionnaire: des images et des informations concernant l'existence de l'armement, et les drogues trouvés dans les sièges des partis politiques d'opposition ou à l'Université (9). Nous avons ici l'image d'un véritable assaut de l'obscurité, d'un attentat à la stabilité de la communauté. D'autre part, on véhicule l'idée d'un complot international contre la Roumanie, mais en association avec la conjuration de l'intérieur. Nous assistons à l'exacerbation du "péril hongrois", qui devient un leit-motiv engendrant des décisions et des affirmations puérides. Par exemple: l'idée de la nécessité de militariser la région où se trouvent des citoyens magyars (10). Le Pouvoir a inventé l'image d'une société assiégée, confrontée avec des conspirations intérieures et extérieures, image dont le but est d'obtenir la légitimité par l'argument de force politique qui lutte contre les périls. En même temps, on met en circulation l'idée de négation par laquelle la cité est menacée. L'action la plus représentative de ce type a été la manifestation de force des mineurs dans la Capitale en juin 1990.

Le bruit politique joue un rôle très important dans la mise en évidence de l'image de la conspiration. Plus ou moins délibérément, la compétition politique a été déformée dans la présentation officielle, on a mis en circulation des affirmations paniquardes: le retour des grands propriétaires fonciers, la persécution des 3 800 000 membres du Parti Communiste, le chômage. (11)

Le nationalisme a été aussi exagéré: on agite l'idée d'épuration des ethnies qui auraient contaminé la spiritualité roumaine. Bien sûr, l'histoire c'est comme instrument pour expliquer une réalité présente, elle est utilisée pour obtenir du capital politique. Des personnages autoritaires: Dracula ou Antonescu sont révisés dans le paysage politique roumain. Le message politique est très clair: "l'image d'une société assiégée, qui se confronte avec des périls internes et externes et d'ici la nécessité d'un régime autoritaire qui sauve le pays. C'est un exemple caractéristique de ce que signifie l'exploitation de l'histoire pour justifier une attitude politique de moment. L'image de ce complot est la plus consistante, mais elle n'est pas la seule. Les compétiteurs du Pouvoir mettent

en scène un autre mythe, celui de la "conspiration communiste", l'idée qu'en décembre 1989 nous avons assisté à un "coup d'Etat des communistes de la deuxième ligne" (13) ; d'ici l'idée que la "nomenklature" communiste et Securitatea auraient réinstauré le communisme. D'ici que "la Révolution a été volée" (14). C'est la période où on véhicule le cliché du "néocomunisme" et d'ici l'obsédante question: "Qu'avez-vous fait pendant les cinq dernières années?". On a fait la suggestion de rédiger des listes avec les membres du Parti Communiste et de la Securitate. Evidemment, toute illégalité, tout laxisme moral sont considérés

comme preuve du néocomunisme et la Securitate est considérée responsable de tout mal qu'on trouve dans la société.

Dans cet exposé nous avons essayé de mettre en évidence la présence de l'illogique dans la vie politique. Comme on a déjà vu, l'image de "l'autre" sur le plan politique peut déterminer la confrontation, parce que l'opponent politique est un "autre" très différent qu'il faut éliminer. Cette relation n'est pas univoque parce que "l'autre" a, en réalité le même point de vue. En fait avons ici l'une des mythologies essentielles, la dispute qui oppose le "BIEN" au "MAL".

NOTES

1. RAOUL GIRARDET "Mythes et mythologie politique", Seuil 1986, pp 12-18

2. Ibidem, pp 26-44

3. ANDRE RESZLER - "Mythes et Mythologies modernes" P.U.F 1988, pp 16-34

4. "ADEVĂRUL", le 13 janv. 1990; "LIBERTATEA", 16 le jan. 1990

5. "ADEVĂRUL", le 14 janv. 1990

6. "DIMINEAȚA", le 26 avril 1990

7. "DIMINEAȚA", mai 1990; "AZI" le 17 mai 1990.

8. "AZI", le 14 juin 1990

9. "AZI", le 18 juin 1990

10. "ROMÂNIA MARE", le 10 oct. 1992

11. "AZI", le 2 juin 1990

12. "ROMÂNIA MARE", le 6 sept. 1990; "EUROPA", le 3 nov. 1992

13. AUREL PERVA, CAROL ROMAN - "Misterele Revoluției române", Ed. "Rascruți de vânturi", București 1991

14. DUMITRU MAZILU - "REVOLUȚIA FURATĂ" Ed. "Cozia", București 1991, pp. 101-117

IN SEARCH OF A LOST CONTINENT **some considerations about the idea of Europe** **in communist Romania**

Adrian CIOROIANU

In this essay I suggest a more unusual way of analysis of a historical phenomenon. Therefore, I made used not only ordinary sources like memorialistical works and press study, but also those sources that, at the first sight, might be classified as peripheral and without any scientific value - from the painful character of cinema productions to the pure analysis of popular jokes with national touch by which people - the Romanian people in this case - would avenge its own helplessness before the communist regime and its own complexes in compared to other European people.

My essay refers naturally to Romania seen as a European country, comparable from many points of view, I think, to the other former communist countries which, in spite of inherent differences among them, have certain common peculiarities given by history in the latest half of the century. This is why I'm going to tell you is not available for Romania exclusively, but also for Poland, Bulgaria, Hungary, Czechoslovakia and Russia. There are certain common aspects especially regarding their relation to Europe not as a geographical territory, but also as a spiritual land.

The idea of this essay starts from two very up-to-date problems. Firstly the obsessive discussions in the political, economic and cultural fields in Romania, regarding the integration of our country in Europe. Neverending discussion might be born on this problem. The fact that many people are interested in this makes me think that each and everyone understands it in various ways. Secondly, the discussions born on the continent with regard to the danger of a future united bipolar Europe with two speeds: one in a hurry towards unification - France and Germany - the other slower, England.

My attempt was facilitated by the fact that, owing to my specialization in Romanian contemporary history, I have studied very carefully the communist press after the Second World War. In fact, the theme of my diploma paper is the study of a magazine of this kind, one of the most ridiculous in the history of the Romanian press, a so-called cultural weekly "Veac Nou" ("The New Age"), dedicate to closer ties between Romania and USSR. It appeared between 1944 and 1989, changing in the latest years its programme and regularity. There, I

might say that I am rather an expert in ridiculous journalism.

In the evolution of modern and contemporary Romania I identified four stages regarding its relation to Europe:

- 1) Assumed Europeanism in the antebellum period, since Europeanization means modernization.
- 2) Unrecognized hidden Europeanism in the period following 1948.
- 3) A mimed Europeanization initiated by Gh. Gh. Dej in the 60's and continued by Nicolae Ceausescu.
- 4) The fear of Europe, defining the period after 1989.

1. Assumed Europeanism

In order to illustrate the first period, I have chosen two examples: first, the work of the most famous Romanian playwright who wrote lately the last century, in a period when Romania was in a rapid process of modernization.

This playwright is named Ion Luca Caragiale and he remained as one of the most keen observers of the Romanian people. Caragiale is hurst and cynical towards his characters. His plays show corruption, lack of honour, blackmail, levantine morals that dominated the Romanian society. For Caragiale, Balkanism is the antonym of Europeanism. Paradoxically, his scenery and characters are perfectly European. For example:

- the parliamentarians and politicians
- the world of gazette owners
- the theatre to witch peole of Bucharest go, in order to see German and Italian plays but, most of all, the beer houses, which were real institutions of Central Europe.

Literary critics are still wondering whether Caragiale did love his heroes or not. But certainly his work accurately reflects Romania in the 19th century - a country with a Constitution on Belgian model, one of the most liberal in Europe, a country in which modernization was a synonym of Europeanization, a country in an ascendent cours of its evolution. All these made Romania a Balkan country, but a European Balkan one.

The second example for this period I found in a diary written in the 30's, this century, published in Romania lately in 1991, when its author, a young woman named Jeni Acterian had died long time ago. This diary refers to the period between 1932-1947. It is worthy to know what kind of books that young woman of the 30's could buy from the bookshops of Bucharest, books published at that time by French publishing houses like Gallimard, Plon, Stock, Seuil, Fayard. Thanks to her elder brothers, Jeni Acterian took part at tea-parties along with important representatives of the interwar young generation like Mircea

Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu who later became famous names in the European culture. They were excluded from the Romanian culture during the cold war on the mere reason that when they had had the possibility to choose between their country and their liberty, they had chosen the second one. This generation belonging to the 30's was a perfectly European generation. At their meetings, they would discuss about concepts and ideas which used to be discussed at that time in the Western centers of Europe. Considering various aspects, such as the aspect of the street, cultural elite, free trade and the typical urban mentality of the great cities - we might say that Romania considered itself a part of "Occidental Orient".

In fact, Bucharest was called "the Little Paris of the Balkans" and Romania - "the Belgium of the Orient".

2. After the sovietization

But yet, how was it possible that in few years after the war, the term "European" would almost become an insult, the definition of a suspect, reactionary reality? The image of old Europe radically modified from the Romanian view: Europe is divided in two parts: a Europe belonging to countries with popular democracy, including Romania, and a Europe of capitalist countries. In other words, a Europe of Good and a Europe of Evil. The word "Europe" was abandoned, as if it was a bourgeois, antisovietical world, good to define only the Westerners. The target of the Romanian communist leaders, especially after the deposition of Michael I, King of Romania, was a process of sovietisation as fast as possible.

As I have already mentioned, I had the opportunity to study carefully a review that had brought a great contribution to sovietization, the review, "Veac Nou" published by the Association for Closer Ties with Soviet-Union. I found the communists were so eager to change, that they would try to modify geography itself. Here it is what a teacher of geography said in December 1944: "USSR is a continent, not a country and this should be explained to the pupils studying geography". Before Churchill at Fulton on the 5th of March 1946 about the "Iron Curtain" divided Europe, the Romanian philocommunistes tended to consider Europe's limit somewhere in the middle of Germany. On the east of it there is a new continent, a kind of Neverland including USSR and its satellite countries. In this Neverland isolated from Europe where Romania was to enter.

The changes are so deep that gradually the word "Europe" does no longer appear in newspapers and official speeches. The only policy allowed in Romania is the socialist camp policy. As a sign of Romania's translation on the new continent, the Romanian Army that gave 200000 victims in the antifascist

struggle, was not allowed to sing its traditional songs and was required to sing the anthem "Oh, Moscow, my fatherland".

To reform becomes the most up-to-date verb, not only in the army, economy or justice. In schools, the study of French, German, English is out of the question, but the study of the Russian language becomes compulsory. The whole educational system is sovietized.

Discouragement attacks even an apparently unimportant field: fashion.

It is well known that communism disapproved any preoccupation for clothes aspects. Fashion becomes a reactionary word. The Romanian citizen of the large cities was known for his sensibility for fashion. Dealing with luxurious clothes was a profitable affair in Bucharest where famous Parisian fashion houses had subsidiaries. But the communists didn't appreciate these. An aesthetic democrat, Iuliu Maniu, the leader of the main political party in Romania, The National Peasantry Party, is accused in 1944 for its "bourgeois gentry" style. Since 1945-1946, the sketches in the communist newspapers were presenting two opposed garment typologies: on the one hand, the bourgeoisie with top hat, in smoking, or overcoat, along with his wife, always a fat woman, dressed in expensive furs and displaying precious jewels. They are the negative heroes. The positive ones are the proletarians - the worker dressed in overall, with a bare on his head and the workwoman dressed in a blouse and a skirt, and bearing an ordinary scarf on her head. Smoking and the full dress become, of course, reactionary symbols. The ordinary male suit resembling an uniform and the "deux-pieces" which the first Romanian communist women used to bear when they returned from Moscow were preferred. Fashion would timidly come back into attention during the liberalization process of the 60's. On a larger plan, the communists described Europe in the way they wanted. Gradually, the evil of the entire world would concentrate in the West. They used to speak about unemployment, sexual and social discrimination, social inequity. This obsession would last until the late years of Ceausescu's regime when the Romanian TV broadcasted no more than two hours daily, including special programmes entitled: "Realities from the Capitalist World", speaking about the unemployment, drugs, crimes, pollution and prostitution as if all these were characteristic exclusively to the West. During the Cold War, one of the favourite themes of the communist propaganda was to criticize the Marshall plan that was said to change the west Europeans into slaves of the United

States. At that time, the USSR was described as a paradise and the Russians were seen as supermen. Little by little, the Romanian were required to avoid contacts with the westerners, otherwise they were considered spies of the western powers. On this line, regarding the image of the foreigner in the collective mentality, I have made an analysis of the Romanian detective novel.

Therefore, I have studied a magazine named "For our country", published by the Romanian Home Office and a collection of novels published by the Military Publishing House, a collection named "Sfinx". The propagandistic role of these publications are obvious. How can a spy's robot portrait be described?

We are often told that he comes from a western country, without being necessary to specify the name of the country. The spy necessarily has a German name, more seldom a French, English or Italian one. When we are given more details, we learn he comes from Federal Germany, but he is paid by Americans. Thus, we can realize, that the spy personifies the Free Europe radio station that, as we know, was paid by Americans and broadcasted from Germany. Evil always comes from the West. Not only spies, but also neonazism, violence and atomic danger. This conception entered deeply the collective mentality. On the other hand, it is clear nowadays that from the 60's to the 80's the USSR and its satellites manipulated from the shadow the western European movement.

3. Ceaușescu or mimed re-europeanization

Because of his physiological deficiencies, Ceaușescu never succeeded to speak Romanian correctly. Thus, he couldn't at least pronounce correctly the word Europe. Yet, this word appeared in his speeches more often than in his predecessors' ones. Because of the events of August 1968, when he harshly criticized the Soviet intervention in Czechoslovakia, Ceaușescu became the Moscow's rebel ally in the western opinion. In fact, Ceaușescu mimed independence from USSR, liberalization and europeanization as well.

Although, he prevented Romania from becoming Soviet Union's possession, he transformed it into a Latin North Korea. Ceaușescu considered himself a providential leader. After he had received famous political leaders such as de Gaulle and Nixon, after he had on his turn visited USA and the Great Britain, Ceaușescu concluded that Europe was too narrow for him. His ambition was to become a kind of leader of the third world. Therefore, he strived to become a mediator between USSR and the USA, between the Arab states and Israel. The contrary phenomena occurred on the level of the collective mentality. On the other hand, the communist regime tried to present Romania like a Paradise where at least jobs and everyday's bread are available. On the other hand, the Romanian considered Europe a mythical land. In the analysis of these phenomena, I think that the study of the popular jokes would be very interesting. These wide spread jokes are called "bancuri", in English "wisecrack", a kind of anecdotes, some of them with a political touch, mocking the presidential couple Nicolae and Elena Ceaușescu, some with a national touch reflecting the

Romanian's relationship with the Europeans in the fiction plan.

The wisecracks have a fixed structure with three or four characters: one Romanian, the others are French, German, Russians, Englishmen, or Americans. The Romanian describes himself as the most lazy and the greatest liar or, on the contrary, he shows to be more clever than the Englishman, more efficient than the German and more virile than the French. Ceaușescu didn't admit that the West had certain values which Romania didn't possess. In the culture for the wide masses, the West was involuntarily parodied. If France had novels and movies about musketeers, very well, Romania had its own novels and movies with a sort of autohton musketeer. If America had western movies, Romania produced its own movies with a strange hero, a mixture of Buffalo Bill, Robin Hood and d'Artagnan.

4. Reality today

Nowadays, the Romanian - or some of them - seems to be angry with Europe. The Romanian's complexes of provincialism have created a very strong myth: the myth of the ungrateful Europe. This opinion is rooted in two reasons: 1) The Romanians are said to have protected Europe from the Ottoman danger in the Middle Age. While the Romanians were fighting to defend Europe, the westerners were prosperous and building cathedrals; 2) With Churchill, the West Romania was in Stalin's hands. Romania was - says one of the Romanians - sold. If then Europe - in which we belonged at that time - abandoned us, it is its duty today to help us.

These myths have always been deeply exploited even by the communist leaders. Undoubtedly, there is something true in these suppositions. But the historic truth gets lost in mythology.

5. A few conclusions

Those who are afraid of Europe in today's Romania, assess that the isolation of our country is the result of occult, masonic and jewish plots. The truth is that isolation starts from inside. It is rooted in the Romanian's subconsciousness, in their collective memory. Therefore, I think that the fear of Europe is the worst malady of the Romanian spirit today.*)

*) Lucrarea "În căutarea unui continent pierdut. Câteva considerații asupra ideii de Europă în România comunistă" a fost prezentată la sesiunea Societății Erasmus din februarie 1993. Varianta restrânsă a comunicării - cea care apare aici - a fost prezentată la Congresul anual al I.S.H.A. de la Tours, Franța, în aprilie 1993. În aceeași formă ea apare și în volumul "What does it mean to be European through history?" I.S.H.A. (Journal 1/1994, Papers of the Annual Conference of I.S.H.A. Tours, France, 1993.)

“HISTORIA URBANA”

Simion CĂLȚIA

Revista “HISTORIA URBANA”, al cărei prim număr a văzut lumina tiparului la începutul acestui an, a fost fondată de Comisia de istorie a orașelor din România, organism și el tânăr al Academiei Române, dar deja cu o activitate importantă. Această revistă este încununarea unui frumos început și se constituie într-un deosebit de important și de necesar instrument de lucru, cu atât mai mult cu cât este unica revistă de acest profil din România.

Revista apare bianual, fiind condusă de un colectiv de redacție format din acad. Dan Berindei, Ioana Bogdan Cătănicu, Gheorghe Cantacuzino, Vasile Ciobanu (secretar de redacție), Mircea D. Matei, Paul Niedermaier (redactor șef), Victor Spinei, Oliver Velescu.

Bogatul sumar al revistei este orientat cu precădere spre istoria medievală - nucleul celor ce au inițiat-o fiind medievaliști-, singurul articol dedicat perioadei contemporane și o tăcere asupra antichității ar trebui să constituie mai curând o provocare. Articolele sunt semnate de Mircea D. Matei - “Opinii cu privire la orientările actuale în cercetarea românească a orașului medieval”; Paul Niedermaier - “Evoluția rețelei de orașe în Transilvania medievală”; Gh. Radu - “Unele considerații privind dezvoltarea demografică a orașului Piatra Neamț”; Dumitru Șandru - “Presiunea demografică rurală și orașul românesc interbelic”; Emil Anghel - “Die Anordnung der Marktplätze von Arad”; Vasile Neamțu - “La révolte des citoyens de Jassy du printemps de 1633 dans le contexte des troubles sociaux de Moldavie pendant le premier tiers du XVII-eme siècle”; de asemenea sunt publicate dezbaterile colocviului “Termenii Tîrg / Oraș. semnificație, evoluție și utilizare.” desfășurat în 5 februarie 1993 în Aula Academiei Române, și la care au participat personalități importante ale istoriei orașului, ca Paul Niedermaier sau Mircea D. Matei.

Acest număr mai cuprinde două contribuții: un comentariu al lui Michel Tănase despre termenul de “piață” și variatele sale sensuri, comparativ cu situația din franceză și germană, și un altul al lui Gheorghe Sebestyén: “Putem vorbi de comune în istoria medievală a orașelor noastre?”

Revista se încheie cu un capitol de recenzii.

Sperăm că acest număr a trezit și interesul istoricilor care se ocupă de antichitate sau de epocile modernă și contemporană și că următorul număr va confirma acest promițător început.

SOME THOUGHTS ON THE OCTOBER CONFERENCE IN BUCHAREST

Heikki Auokoski
University of Helsinki

When I arrived in Bucharest in the end of October, I have to admit, I did not quite know what to expect. In my opinion it was terrific that the Rumanian students were willing to organize a conference in the first place. Therefore I was just counting on my previous encounters with ISHA people, which had always turned out to be stimulating and rewarding. Having never been to Rumania before, I was excited both about the theme of the Conference (Myths and Historical Mythology) and the city where it was held.

My positive expectations proved to be well founded: the four-day stay in Bucharest was definitely Europe. The hospitality of our Rumanian hosts, not to mention the great efforts in organizing the Conference, made us foreign visitors feel welcome from the very beginning. The atmosphere was perfect for work, for Academic Board meetings, and for getting to know new people. Once again, thank you!

As I am writing this some time after the Conference took place, I prefer not to go into details, which in part have already begun to escape from my memory. Instead, I would like to write down some of the thoughts evoked in those few days of get-together in the Rumanian capital.

The fact of the common cultural heritage and basic similarity of different European peoples struck me, once again, in Bucharest. This might not seem a very original observation, but in an era of often exacerbated nationalism I find it important nevertheless.

The University of Bucharest, where the academic part of the Conference took place, bears witness to this by its very appearance. It is always pleasing to visit places where rich tradition makes itself visible.

The same feelings were evoked by the opening lecture of the Dean of the Faculty of the Dean of the Faculty of History, Professor Zoe Petre, which took us back to our historical roots, to Antiquity.

And what could one think after the excellent visit to the monastery of Cernica? Did not the unforgettable monk Jerome guide us to the history of Christianity, which so profoundly impregnates the European culture? As a Finn, coming from a country where Greek Orthodox religion has also played a significant role, I found the comparison extremely interesting.

In the academic part of the Conference we were shown by various students how myths are created, how they function are. In our free time we had the occasion to carry our discussions further. I believe firmly that one of the essential points of ISHA conferences is to narrow the gaps between people from different countries - by dismantling myths and stereotypes. Even though our time together in Bucharest was limited to just a few days (as it always is), we managed to make the most out of our stay.

I would like to finish by emphasizing the deep impression with which the Rumanian Erasmus students left me.

It is obvious that Rumania is a country faced with problems, and with a dramatic contemporary history. This became clear to us in Bucharest, during our bus rides, during our strolls around town, in our informal discussions. For me it was new to meet people who had personally experienced such dramatic events in recent past. It was also a bit saddening to see the "Ceausescu part of town" and think of the tragic consequences of too much power in one person's hands.

But what struck me was the open-minded attitude of the Rumanian history students. They were undoubtedly willing to deal with their past, at the same time positively looking in to future. And the way with which they contribute to our international cooperation in terms of ISHA is encouraging indeed. We definitely need such enthusiasm.

**Al cincilea congres internațional I.S.H.A.
(International Students of History Association)
Utrecht, Olanda, 4-8 aprilie 1994**

Cristina ION

În perioada 4-8 aprilie 1994 s-a desfășurat la Utrecht (Olanda), cel de-al cincilea congres anual al I.S.H.A., la care au participat studenți din 21 de țări: Austria, Belgia, Finlanda, Franța, Germania, Israel, Italia, Olanda, Spania, Marea Britanie, Azerbaidjan, Croația, Cehia, Estonia, Lituania, Letonia, Polonia, România, Rusia, Ucraina, Ungaria. I.S.H.A.-București ("Erasmus") a fost prezentă la această întâlnire cu o delegație formată din 14 studenți. Întâlnirea a fost structurată în două părți: prima a cuprins dezbaterile problemelor interne ale I.S.H.A., iar cea de-a doua prezentarea lucrărilor științifice care s-a făcut în cadrul a patru ateliere, "Habitat", "Timp", "Marginal", "Receptarea marilor evenimente" ("Home", "Time", "Outlaws", "Big Things").

Lucrările studenților bucureșteni au tratat probleme destul de diverse, dar toate intrând în sfera vieții cotidiene, care, în ultimele decenii, e tot mai prezentă în istoriografie. Aceste probleme au mers de la habitatul în epoca bronzului și banditismul în epoca romană, la viața cotidiană în teritoriile palestiniene ocupate de Israel, trecând prin teme ca: obiectele casnice în Egiptul antic, viața cotidiană a familiei regale la castelul Peleş, o zi din viața unui om obișnuit din România în perioada comunistă, urbanizarea incipientă în Principate în prima jumătate a secolului al XIX-lea, viața cotidiană a cuibului legionar, a japonezilor în perioada contemporană etc.

Remarcăm, pentru calitatea lor profesională, lucrările semnate de: Dan Avastiloate ("Latrones, delincvență sau revoltă socială"), Simon Căltia ("Formarea de târguri pe moștile boierești la sfârșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. Un caz de urbanizare conștientă"), Bogdan Antoniu ("Viața cotidiană în teritoriile ocupate de Israel"). Remarcăm, de asemenea, pentru originalitatea temei alese (care a stârnit interesante discuții), lucrările Alinei Tudor ("Structuri spațio-temporale în universul cuibului legionar"), ale lui Adrian Cioroianu ("O zi din viața lui Ion Ionescu. Viață cotidiană și percepția timpului în mediul urban în România anilor '90"), Mihai Dînu ("Logodnă și căsătorie în Țara Românească la început de secol XIX. Aspecte juridice"), Romeo Drulă ("Japonia astăzi. Viața cotidiană între tradiție și modernitate"), Gabriel Badea-Păun ("Viața cotidiană la castelul regal Peleş"), aceasta din urmă prezentată și cu ajutorul imaginilor proiectate.

Au fost susținute expuneri pe diferite teme (cum a fost cea a profesorului W. W. Mijnherdt, "The Invention of Popular Culture"); organizarea unei prezentări pe tema "Experimental Archeology", autor Csaba Hidas (Ungaria). Pe lângă dezbaterile administrative și științifice, organizatorii olandezi au mai avut în vedere și alte activități ca: vizitarea muzeului (Catarjneconvent), a Domului și a Turnului din Utrecht.

Bilanțul poate fi considerat pozitiv, având în vedere faptul că întâlnirile studențești cu o asemenea amploare se întâmplă destul de rar. Lucrările prezentate au avut un nivel academic inegal, dar un schimb de păreri și experiențe între studenți aparținând unor medii universitare atât de diferite este oricând binevenit.

SESIUNEA ANUALĂ A CERCURILOR ȘTIINȚIFICE STUDENTEȘTI, CLUJ, 13-15 MAI, 1994

Alin CIUPALĂ

Organizată la Cluj, între 13-15 mai, de către "Societatea Petru Maior" cu sprijinul Facultății de Istorie și a Universității "Babeș - Bolyai", cea de-a doua ediție a sesiunii anuale a cercurilor științifice studentești a reunit studenți la istorie din centrele universitare Cluj, București, Iași, Alba-Iulia și Timișoara, precum și 2 studenți din Ungaria.

În cadrul secțiunilor (istorie antică și arheologie, studii clasice, istorie medie și istoriografie, istorie modernă, istorie contemporană și relații internaționale) lucrările au încercat să cuprindă aspecte variate ale perioadelor și domeniilor istorice respective. O excepție poate fi considerată secțiunea rezervată istoriei moderne, în cadrul căreia s-au detașat două grupe de lucrări: una având ca centru de interes lumea populară, diferite ipostaze ale mediului rural și semnificațiile acestora din perspectiva istoricului, și a doua, preocupându-se de reflectarea unor evenimente europene (revoluția franceză din 1848, insurecția poloneză din 1863) în presa românească din Transilvania. Din prima categorie putem aprecia originalitatea lucrării studentei clujene Eugenia Barlea, "Ipostaze ale imaginii celuilalt în sensibilitatea populară", în care autoarea realizează un studiu de istorie orală bazat pe amintirile de război ale veteranilor celui de-al doilea război mondial, din câteva sate maramureșene. Chiar dacă din punct de vedere cronologic lucrarea s-ar fi încadrat în altă secțiune, demersul ca atare merită a fi menționat. În ceea ce privește studiile referitoare la "imaginea" unor fenomene europene în presa transilvăneană, putem reține afirmația că un un studiu al presei românești, neglijând publicațiile maghiare și germane, nu poate oferi o imagine deplină, exhaustivă a reflectării unuia sau altuia din fenomenele studiate.

Lucrările secțiunii de istorie modernă s-au bucurat de prezența prof.univ.dr. Camil Mureșan și a conf.univ.dr. Nicolae Boșan, decanul Facultății din Cluj, ce au făcut utile observații, lăsând însă, deplina posibilitate de a participa la discuții, studenților. Din acest punct de vedere, o mai mare fermitate din partea moderatorului discuțiilor, ca și o mai mare rigoare din partea susținătorilor lucrărilor de a se încadra în timpul rezervat, ar fi permis respectarea programului inițial.

În final trebuie să remarcăm organizarea administrativă ireproșabilă, în realizarea căreia un rol deosebit l-au avut membrii Societății "Petru Maior".

SUMAR

STUDII:

OVIDIU CRISTEA: O precizare privind raporturile dintre Țara Românească și Ungaria: pag 3.

MIHAI DINU: Mercenarii în Franța războaielor religioase 1560-1598: pag 7.

TATIANA COJOCARU: Turcii otomani la scriitorii bizantini din secolele XIV-XV: pag 13.

SIMION CÂLTIA: La formation des bourgs sur les domaines des nobles roumains dans la Moldavie entre 1780-1850: pag 23.

GABRIEL BADEA-PĂUN: Noi date despre "Buzduganul Reîntregirii" din corespondența pictorului Costin Petrescu: pag 28.

ALINA TUDOR: Spatial and temporal horizon on the legionary nest: pag 33.

GEORGIANA CONSTANTINESCU: Zionism and messianism: eastern European jewery and Theodor Hertzl: pag 37.

LEONARD DRULĂ: Le mythe de conspiration dans la Roumanie d'aujourd'hui: pag 41.

ADRIAN CIOROIANU: In search of a lost continent some considerations about the idea of Europe in communist Romania: pag 47.

NOTE DE LECTURĂ:

SIMION CÂLTIA: prezentarea revistei "Historia Țărilor Române": pag 53.

VIATĂ ȘTIINȚIFICĂ:

HEIKKI AITTOKOSKI (university of Helsinki): *Some thoughts on the october conference in Bucharest:* pag 54.

CRISTINA ION: *Al cincilea congres internațional I.S.H.A. Utrecht, Olanda, 4-8 aprilie 1994:* pag 55.

ALIN CIUPALĂ: *Sesiunea anuală a cercurilor științifice studențești, Cluj, 13-15 mai, 1994:* pag 56.

1111 1111 1111 1111

1111

1111 1111 1111 1111 1111 1111

1111 1111 1111 1111

1111 1111

1111

1111

1111